

LÄRARELÖNENÄMNDENS BETÄNKANDE III

ÄNKE- OCH PUPILLPENSIONERING

INNEHÅLL.

	Sid.
Skrivelse till Konungen	v
Inledning	1
Kap. I. Förslag till ändringar i reglementet för lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa	4
Delaktighet i kassan	4
Delaktighetsbelopp	6
Pensionsavgift	10
Tiden för pensionsavgifternas erläggande	11
Kap. II. Förslag till ändringar i reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa	15
Delaktighet i kassan	15
Delaktighetsbelopp	18
Pensionsavgift	23
Rätt till pension	25
Pensionernas storlek	28
Kap. III. Småskollärarpersonalens änke- och pupillpensionering	39
Historik	39
Motion vid 1911 års riksdag	39
Inkommen framställning	42
Lärarelönenämndens utlåtande och förslag	42
<i>Förslag till författning angående pensionering av änkor och barn efter avlidna småskollärare . . . . .</i>	<i>46</i>
Särskilda yttranden	48
Av Per-Elof Lindström	48
Av Sven Nylund	48
Av Olof Olsson	49
Av Anna Sörensen	50

	Sid.
Bilagor	51
Tabeller till belysning av övningslärares vid allmänna läroverk, högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier änke- pensioner enligt nu gällande och enligt av lärarelönenämnden föreslagna grunder	51
Tabell för jämförelse mellan lärarnas änkepensionering enligt lärare- lönenämndens förslag och vissa andra befattningshavares änke- pensionering	62
Undersökning av den kostnadsökning, som ett genomförande av lärarelönenämndens förslag till ändring av vissa §§ i regle- mentet för lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pu- pillkassa skulle medföra	63
Undersökning av den kostnadsökning, som ett genomförande av lärarelönenämndens förslag till ändring av reglementet för folk- skollärarnas änke- och pupillkassa skulle medföra	70
Beräkning av kostnaden för pensionering av änkor och barn efter avlidna småskollärare	87

TILL KONUNGEN.

I den underdåniga skrivelse den 31 oktober 1914, varmed den genom nådigt beslut den 5 juli 1912 förordnade lärarelönenämnden överlämnade sitt betänkande n:r I, förklarade sig nämnden ämna framdeles avgiva för-

slag bland annat angående ändringar i reglementet för lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa samt i reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa.

Sedermera har nämnden sett sig föranlåten upptaga till utredning frågan om småskollärarpersonalens änke- och pupillpensionering.

Lärarelönenämnden anhåller nu i underdånighet få överlämna sitt betänkande n:r III, omfattande utredning och förslag angående ändringar i reglementet för lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa; ändringar i reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa; samt småskollärarpersonalens änke- och pupillpensionering.

Föreliggande betänkande utgör jämväl nämndens yttrande med anledning av

dels den i nämndens nyss berörda underdåniga skrivelse den 31 oktober 1914 omförmälda till nämnden överlämnade avskrift av Eders Kungl. Maj:ts nådiga brev den 24 januari 1914 till direktionen över folkskollärarnas änke- och pupillkassa angående revisionsberättelsen rörande kassan för åren 1909—1911 jämte berörda revisionsberättelse;

dels en från ecklesiastikdepartementet remitterad, den 20 maj 1911 dagtecknad, underdånig framställning från avlidne läraren vid Kindhults mindre folkskola i Södra Hestra församling J. S. Peterssons efterlämnade änka angående beredande av pension åt henne och hennes omyndiga döttrar, över vilken framställning utlåtanden avgivits den 23 september 1911 av Kungl. Maj:ts Befallningshavande i Jönköpings län och den 11 december 1911 av statskontoret;

dels ock en till nämnden inlämnad framställning den 1 mars 1915 från Sveriges kommunala ungdomsskolors lärareförening angående lärarpersonalens vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor pensionsförhållanden.

Sedan nämnden den 8 november 1915 avgav sitt betänkande n:r II, har nämnden bestått av undertecknade P. E. Lindström, ordförande, samt A. Holkers, S. Nylund, J. F. Nyström, Anna Olsson, O. Olsson, Mathilda Persson, K. H. Segerborg och Anna Sörensen, ledamöter.

De såsom bilagor till föreliggande betänkande bifogade kostnadsberäkningar hava utförts av förste aktuarien i kungl. försäkringsinspektionen R. Palmqvist, som genom beslut den 19 februari 1915 av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet förordnats att i mån av behov biträda nämnden vid utredning av de på nämndens handläggning beroende frågor om pensionsreglering för lärarpersonalen vid vissa slag av läroanstalter.

Såsom sekreterare hos nämnden har tjänstgjort seminarieadjunkten E. A. Johansson.

Underdånigst
PER-ELOF LINDSTRÖM.

ANDERS HOLKERS.

J. F. NYSTRÖM.

OLOF OLSSON.

K. HUGO SEGERBORG.

SVEN NYLUND.

ANNA OLSSON.

MATHILDA PERSSON.

ANNA SÖRENSEN.

Erik Johansson.

Stockholm den 18 december 1915.

Inledning.

Änkor och barn efter avlidna lärare äga att uppbära pension, om den avlidne läraren varit anställd som ordinarie vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium, från lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa, och, om läraren varit anställd som ordinarie vid folkskola, från folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Däremot äga änkor och barn efter avlidna småskollärare icke rätt till pension. Av skäl, som här nedan skola närmare utvecklas, har lärarelönenämnden ansett sig böra väcka förslag om beredande av ifrågavarande förmån även åt småskollärarpersonalen.

I sitt den 31 oktober 1914 avgivna betänkande har nämnden föreslagit, att lärarna i trädgårdsskötsel vid vissa folkskoleseminarier skola erhålla ordinarie anställning. En konsekvens härav är, att denna personal tillförsäkras förmånen av änke- och pupillpensionering, varom nämnden ansett sig böra väcka förslag.

En förhöjning av lönerna för ordinarie folkskollärare medför automatiskt en höjning av dessa lärares delaktighetsbelopp i änke- och pupillkassan och av de från denna kassa utgående änke- och pupillpensionerna. Motsvarande förhållande äger icke rum beträffande lärarpersonalen vid de allmänna läroverken och folkskoleseminarierna. Då emellertid en löneförhöjning för även sistberörda lärarpersonal bör föranleda en motsvarande höjning i änke- och pupillpensionen, anser sig nämnden böra väcka förslag härom, därvid framhållande angelägenheten av att reliktpensioneringsfrågan avgöres i sammanhang med löneregleringsfrågan, så att icke, såsom

förut förekommit, en lång tid förflyter mellan lönernas höjande och reliktpensionernas därav påkallade ökning.

Då enligt nu gällande bestämmelser lärarinna, som är delaktig i någon av ovanberörda änke- och pupillkassor, är skyldig att till kassan erlægga avgift, men enligt nämndens förslag lärarinnas lön skulle bestämmas med hänsyn till, att någon sådan avgiftsplikt ej skulle förekomma, påkallar detta en ändring i berörda bestämmelser.

Barnpension utgår från lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa, till dess barnet fyller 21 år, och från folkskollärarnas änke- och pupillkassa, till dess barnet fyller 18 år. Såsom nämnden i sitt den 31 oktober 1914 avgivna betänkande, band I, sid. 76, framhållit, bör en egalisering äga rum i fråga om den ålder, under vilken barnpension utgår, och har nämnden ansett sig böra väcka förslag härom.

Såsom i den underdåniga skrivelse, vilken åtföljer detta betänkande, är omnämnt, har Kungl. Maj:t till nämnden remitterat vissa av revisorerna för granskning av folkskollärarnas änke- och pupillkassas räkenskaper gjorda framställningar angående ändrade grunder för de från kassan utgående pensionerna till avlidna folkskollärares änkor och barn. Nämnden har härav dragit den slutsatsen, att utredning av frågan om lärarpersonalens änke- och pupillpensionering ingår i dess uppdrag.

I följd härav har nämnden ansett sig böra till övervägande upptaga såväl en i berörda underdåniga skrivelse omförd, till nämnden ingiven framställning från Sveriges kommunala ungdomsskolors lärareförening som ock andra här ovan icke omnämnda, inom nämnden framkomna önskemål angående lärarnas änke- och pupillpensionering.

Jämlikt nådigt bemyndigande har statsrådet och chefen för finansdepartementet den 21 februari 1913 tillkallat sakkunniga för att inom nämnda departement verkställa utredning, huruvida och på vilka grunder en centralisering av pensionsanstalter, understödda av staten, lämpligen må kunna genomföras, samt därvid jämväl undersöka, huruvida icke genom

fastställande av vissa huvudgrunder för statens medverkan vid anordnandet av sådan pensionering, som icke avser statstjänst, men ändock anses vara förtjänt av statens understöd i en eller annan form, skall kunna vinnas större enhetlighet och följdriktighet i denna statens medverkan än vad för närvarande i åtskilliga fall synes vara händelsen, samt tillika önskvärd besparing i de med nämnda pensionering förenade förvaltningsutgifter.

Lärarelönenämnden har ansett sig böra avgiva sina här nedan framställda förslag, utan hinder därav att den omfattande frågan om de statsunderstödda pensionsanstalternas centralisering sålunda tagits upp. Nämnden föreställer sig nämligen, att den fråga, ovanberörda sakkunniga hava att utreda, och den fråga, nämnden här nedan upptager, böra till en början behandlas oberoende av varandra. Först när någondera frågans behandling nått så långt, att statsmakterna fattat beslut i ärendet eller åtminstone det huvudsakliga innehållet i ett sådant beslut kan med någon grad av sannolikhet förutses, torde tiden vara inne att vid behandlingen av den andra frågan taga hänsyn härtill. Nämnden vill särskilt framhålla angelägenheten av att frågan om de statsunderstödda pensionsanstalternas centralisering icke må fördröja genomförandet av dem bland här nedan avgivna förslag, som eljest befinnas värda avseende.

Kap. I. Förslag till ändringar i reglementet för lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa.

Delaktighet i kassan. I fråga om manliga befattningshavares delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa är, vad beträffar de befattningshavare, för vilka nämnden avgivit förslag till ny löne- och pensionsreglering, för närvarande stadgat, att sådan skyldighet åligger rektor, ordinarie ämneslärare och pensionsberättigad övningslärare vid allmänt läroverk och folkskoleseminarium samt lektor vid högre lärarinneseminariet i Stockholm.

Nämnden, som i sitt den 31 oktober 1914 avgivna betänkande föreslagit, att lärare i trädgårdsskötsel vid samtliga folkskoleseminarier med undantag av seminarierna i Stockholm och Umeå skola erhålla ordinarie anställning, förordar, att nämnda befattningshavare skola åläggas skyldighet att vara delägare i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa.

Övningsskollärare vid statens folkskoleseminarier, som för närvarande tillsätts medelst förordnande, äga delaktighet i folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Nämnden, som i sitt nyss berörda betänkande föreslagit, att dessa lärare skola tillsättas medelst fullmakt, förordar, att de, i likhet med övriga ordinarie lärare vid folkskoleseminarierna, skola äga delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa.

I fråga om lärarna i övningsämnen vid högre lärarinneseminariet vill det synas, som om dessa, ehuru de äro ordinarie och tillförsäkrade

tjänstepension, icke skulle äga delaktighet i någon änke- och pupillkassa. Då vissa av ifrågavarande tjänster enligt nämndens förslag skulle kunna innehavas av män, förordar nämnden, att skyldighet att vara delägare i nämnda kassa skall åligga ordinarie manliga övningslärare vid högre lärarinneseminariet.

I fråga om rättighet för kvinnliga befattningshavare att som delägare inträda i kassan gäller för närvarande, att sådan rättighet tillkommer varje lärarinna med ordinarie tjänst vid högre lärarinneseminariet eller statens folkskoleseminarier; dock med förbehåll att behörig anmälan där om göres hos kassans direktion inom ett år, efter det hon vunnit befordran till tjänsten.

Enligt vad nämnden inhämtat, hava hittills mycket få kvinnliga lärare begagnat sig av nyssnämnda rättighet — för närvarande äro endast två lärarinnor delägare i kassan —, och då kvinnliga lärare mera sällan komma i de förhållanden, att de kunna hava intresse av att förvärva reliktpension, torde även framdeles ytterst få kvinnor komma att begagna sig av den rätt, som de för närvarande äga att som delägare inträda i kassan. När förhållandena åter för de kvinnliga lärarna efter någon tids ordinarie tjänstgöring gestalta sig så, att det kunde vara angeläget för dem att för sina efterlevande förvärva pensionsrätt, är möjligheten att vinna inträde i kassan stängd genom nu gällande bestämmelse, att anmälan om inträde i kassan skall göras inom ett år efter det vederbörande vunnit befordran till tjänsten. På grund av det anförda anser nämnden, att den nuvarande rättigheten för kvinnliga lärare att vinna delaktighet i kassan bör ersättas av rätt för kvinnliga lärare att inträda i kassan, när förhållandena bliva sådana, att de kunna hava behov av att förvärva reliktpension. Nämnden förordar alltså, att rättighet att vara delägare i kassan må tillkomma lärarinna, som är änka och har barn i den i kassans reglemente § 18 angivna ålder.

Delaktighetsbelopp. I fråga om delaktighetsbeloppet för ämneslärare är detta för närvarande så bestämt, att det utgör den lön, som gäller för befattningen i den högsta lönegraden, dock högst 4,000 kronor. Därjämte är stadgat, att tillförordnad rektor, som är ordinarie adjunkt, må, om han återgår till sin adjunktbefattning, kvarstå i kassan med det delaktighetsbelopp, med vilket han såsom rektor inträtt, mot erläggande av samma avgift, som han betalt såsom rektor, jämte den tilläggsavgift, som enligt bil. A i kassans reglemente beräknas motsvara det statsbidrag, som kan anses falla på skillnaden mellan ifrågavarande rektorsbefattnings och adjunktbesattningens delaktighetsbelopp.

Enligt ovannämnda bestämmelse är sålunda delaktighetsbeloppet endast för rektorer vid högre allmänna läroverk och högre lärarinneseminarier lägre än lönen i högsta lönegraden. Anledningen härtill torde vara den, att man ansett sig böra tillämpa en även i åtskilliga andra änke- och pupillkassor gällande princip att för de högre avlönade tjänsterna fastställa en övre gräns för delaktighetsbeloppet och därmed också för reliktpensionens storlek. Då emellertid reliktpensionen för nämnda rektorer, även om delaktighetsbeloppet för dessa fastställes enligt samma grunder som för ämneslärarna, icke skulle överstiga utan bli ungefärligen lika med reliktpensionen för med dem i avlöningshänseende likställda befattningshavare, vilka äro delägare i civilstatens änke- och pupillkassa, så torde skäl icke föreligga att vid fastställande av delaktighetsbelopp för nämnda rektorer frångå den allmänna grundsatsen vid bestämmande av delaktighetsbelopp för delägare i elementarlärarnas änke- och pupillkassa.

Nämnden förordar sålunda, att delaktighetsbeloppet för rektorer och övriga ämneslärare ävensom övningsskollärare så bestämes, att det utgör den lön, som är bestämd för befattningen i den högsta lönegraden.

Den nu stadgade rätten för adjunkt, som är tillförordnad rektor, att vid avgång från rektorsbefattningen under vissa villkor bibehållas vid sitt delaktighetsbelopp som rektor torde under sådana förhållanden böra ut-

sträckas jämväl till lektor. Härigenom vinnes i tillämpliga delar överensstämmelse med stadgandet i reglementet för civilstatens pensionsinrättning därom, att befattningshavare, som tillträder lägre avlönad tjänst, än han förut innehaft, skall bibehållas vid sitt delaktighetsbelopp.

För flertalet övningslärare gäller för närvarande den förut omnämnda regeln, att delaktighetsbeloppet är lika med lönen i högsta lönegraden.

Från ovan angivna regel angående delaktighetsbeloppets beräkning utgöra teckningslärarna vid de allmänna läroverken undantag. Delaktighetsbeloppet utgör nämligen för teckningslärare vid högre allmänt läroverk 2,750 kronor, om undervisningstimmarna vid det läroverk, där han tillträder befattning, under de sistförflutna fem läsåren i medeltal uppgått till minst 27 i veckan, eljest 2,000 kronor, samt för teckningslärare vid realskola 2,000 kronor, om undervisningstimmarnas antal, på nyss angivet sätt beräknat, uppgått till minst 22, 1,350 kronor, om antalet undervisningstimmar uppgått till 15 men ej till 22, och 900 kronor, om antalet undervisningstimmar icke uppgått till 15.

Syftet med dessa sålunda refererade bestämmelser är att avvägbringa någon överensstämmelse mellan reliktpensionen och tjänstepensionen, vilken senare i följd av stora växlingar i tjänstgöringen kan variera avsevärt. Detta syfte är emellertid påtagligen endast ofullständigt vunnet. Om vid ett högre läroverk antalet undervisningstimmar i teckning, på ovan angivet sätt beräknat, uppgår till 26, blir delaktighetsbeloppet för den tillträdande läraren 2,000 kronor, även om han kommer att undervisa 27 eller flera veckotimmar. Om åter antalet undervisningstimmar uppgått till 27, blir delaktighetsbeloppet för den tillträdande läraren 2,750 kronor, även om hans tjänstgöring kommer att understiga 27 veckotimmar. Nämnanden tror för sin del, att steget bör tagas fullt ut, så att teckningslärarnas och även övriga övningslärares delaktighetsbelopp avpassas efter deras faktiska tjänstgöring, eller m. a. o. att på detta område bör genomföras ena-

handa grundsats, på vilken nämnden i sitt den 31 oktober 1914 avgivna betänkande byggt förslaget om berörda lärares tjänstepensionering. I sådant fall skulle för en och samma övningslärare delaktighetsbeloppet i änke- och pupillkassan, liksom pensionsunderlaget, kunna växla från år till år. Vinner denna mening bifall, skulle ock avgifterna till änke- och pupillkassan, liksom avgifterna till den civila pensionsfonden, noga avpassas efter omfattningen av lärarens tjänstgöring och därav beroende inkomst, vilket nu icke är fallet.

I sitt merberörda år 1914 avgivna betänkande har nämnden föreslagit, att för ordinarie övningslärare pensionsunderlaget skall utgöra två tredjedelar av den årsavlöning, läraren skulle hava uppburit, därest han i den lönegrad, i vilken han befinner sig, bestritt tjänstgöring till den omfattning, som var för tjänsten bestämd under det läsår, som börjades med näst föregående hösttermin, dock att pensionens belopp skall bestämmas med hänsyn till medelbeloppet för år av de högsta pensionsunderlag, som varit för läraren gällande under vart och ett av de tio år, som förflutit närmast före tidpunkten för pensionstagandet.

Under erinran därom, att delaktighetsbeloppet för ordinarie ämneslärare i allmänhet är lika med det högsta pensionsunderlaget vid tjänsten, förordar nämnden nu, att delaktighetsbeloppet för ordinarie övningslärare, som icke är pensionerad, bestämmas så, att det utgör det pensionsunderlag, som skulle vara för läraren gällande, därest han åtnjöte avlöning i högsta lönegraden, dock att änke- och pupillpensionen skall bestämmas med hänsyn till medeltalet för år av de delaktighetsbelopp, som varit för läraren gällande under vart och ett av de tio år eller den kortare tid, som förflutit närmast före hans död.

För pensionerad övningslärare blir delaktighetsbeloppet givetvis konstant. I överensstämmelse med det förut anförda bör delaktighetsbeloppet i sådant fall sättas lika med medelbeloppet för år av de delaktighetsbelopp, som varit för läraren gällande under vart och ett av de tio år, som förflutit närmast före tidpunkten för hans avgång från tjänsten.

Då emellertid genom de sålunda förordade bestämmelserna delaktighetsbeloppet för vissa övningslärare med ett mindre antal undervisningstimmar skulle bliva lägre, än det enligt nu gällande bestämmelser är, torde det böra fastställas en minimigräns för delaktighetsbeloppet. Nämnden förordar under hänvisning till bil. I, att det lägsta delaktighetsbeloppet för övningslärare vid högre läroverk, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarier skall utgöra 2,000 kronor och för övningslärare vid realskolor 1,000 kronor.

För delägare, som innehar två eller flera befattningar, vilka tillhöra kassan, beräknas enligt gällande bestämmelser särskilt delaktighetsbelopp för var och en av dessa befattningar på sätt i § 6 av kassans reglemente sägs; dock skall därvid iakttagas, att om summan av delaktighetsbeloppen överstiger 3,000 kronor, varje delaktighetsbelopp proportionsvis förminskas, så att summan kommer att utgöra 3,000 kronor.

Då enligt nämndens förslag delaktighetsbeloppen för de befattningshavare, för vilka nämnden föreslagit löne- och pensionsreglering, med få undantag skulle komma att höjas, torde också någon höjning av maximumsumman av två eller flera delaktighetsbelopp för samma befattningshavare böra ifrågakomma, och nämnden vill förordna, att nämnda maximumsumma bestämmas till 3,500 kronor.

Nämnden har i sitt den 31 oktober 1914 avgivna betänkande (band I, sid. 83) förordnat, att övningslärare vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium ej må erhålla ersättning för mera än 32 veckotimmars tjänstgöring, dock att, där särskilda förhållanden sådant påkalla, Kungl. Maj:t må kunna medgiva lärare i teckning vid allmänt läroverk och lärare i musik, i gymnastik med lek och idrott samt i manlig slöjd vid folkskoleseminarium ersättning för intill 34 veckotimmar. Det torde böra anmärkas, att det antal veckotimmar, varmed övningslärarens tjänstgöring må

överskjuta talet 32, enligt nämndens mening ej bör medräknas vid bestämmande av lärarens pensionsunderlag eller delaktighetsbelopp i änke- och pupillkassan.

Pensionsavgift. I fråga om delägarnas avgift till kassan är för närvarande stadgat, att delägare är skyldig att till kassan för varje år betala pensionsavgift, vilken utgår för manlig delägare med tre procent och för kvinnlig delägare med en och en halv procent av delaktighetsbeloppet, dock att, när delägaren avgått från befattning med pension, avgiften utgår för manlig delägare med två procent av det mot den frånträdda befattningen svarande delaktighetsbeloppet samt tre procent av hans delaktighetsbelopp i övrigt och för kvinnlig delägare med en procent av det mot den frånträdda befattningen svarande delaktighetsbeloppet samt en och en halv procent av hennes delaktighetsbelopp i övrigt.

Vad då först angår kvinnliga befattningshavare, har nämnden redan framhållit, att nämnden vid beräkningen av sådana befattningshavares löner utgått från den förutsättningen, att de icke skola betala någon avgift till änke- och pupillkassan, och förordar nämnden fördenskull, att kvinnliga lärare må äga delaktighet i nu ifrågavarande änke- och pupillkassa utan erläggande av någon avgift till densamma. Vid bedömandet av den inverkan, genomförandet av detta förslag skulle utöva på kassans ekonomi, får nämnden erinra därom, att, såsom framgår av nämndens förut omnämnda betänkande, band II, sid. 27, höstterminen år 1912 endast en ordinarie lärarinna befann sig i den situation, att hon, därest nämndens förslag vinner bifall, skulle äga rätt till delaktighet i kassan. Vid genomförandet av nämndens förslag rörande kvinnors anställning vid de läroanstalter, varom nu är fråga, komme givetvis antalet sådana lärarinnor att i framtiden något ökas. Men detta antal kommer i allt fall att bliva så ringa, att frågan, huruvida kvinnliga lärare skola erlægga pensionsavgift eller icke, blir utan nämnvärd betydelse för kassans ekonomi.

Vid bedömandet av frågan om storleken av pensionsavgifterna för manliga delägare i kassan inställer sig den frågan, med vilka medel de av nämnden förordade höjningarna i pensionsbeloppen skola gäldas. Härvid bör beaktas, att delägarnas avgifter till ifrågavarande änke- och pupillkassa äro jämförelsevis små, se bil. II, och att statens bidrag till densamma är, om jämförelse göres med andra änke- och pupillkassor, betydande, beroende bl. a. på det förhållandet, att den ifrågavarande lärare förr tillförsäkrade förmånen av tjänste- och nådår efter hand avlösts, samt att Riksdagen så sent som år 1911 beviljat ökat bidrag till kassan. I betraktande av svårigheten att utverka sistnämnda ökning i statsbidraget, kan det tagas för givet, att Riksdagen icke nu skall vara villig att lämna ytterligare tillskott för nu angivna ändamål. Emellertid framgår av bifogade kostnadsberäkning, att kassans aktiva den 1 januari 1914 utvisade ett överskott av 1,283,000 kronor. I likhet med förste aktuarien Reinhold Palmqvist, som verkställt nämnda kostnadsberäkning, är nämnden övertygad om, att icke hela detta belopp behöver avsättas som säkerhetsreserv. Om för nämnda ändamål beräknas ett belopp av 900,000 kronor, skulle 383,000 kronor kunna tagas i anspråk för förhöjning av reliktpensionerna. Av kostnadsberäkningen framgår vidare, att därest avgiftsprocenten höjes med 0,2 procent av delaktighetsbeloppet, det för pensionernas ökning behövlige ytterligare tillskottet skulle uppgå till 390,000 kronor eller ungefärligen den summa, som enligt nämndens mening kan disponeras av kassans aktivöverskott.

Nämnden förordar alltså, att avgiftsprocenten för manliga delägare bestämmes till 3,2 för delägare i tjänst och 2,2 för pensionerad delägare.

Tiden för pensionsavgifternas erläggande. I fråga om pensionsavgifternas erläggande gäller för närvarande, att pensionsavgiften skall betalas med en fjärdedel för varje ingånget kalenderkvartal. Nämnden förordar, att lärarnas avgifter till änke- och pupillkassan skola erläggas på

sådant sätt, att vid varje utbetalning av lön eller pension avdrag göres för den pensionsavgift, som belöper sig på den tid, för vilken lönen eller pensionen utbetalas.

Nämnden framhåller i föreliggande betänkande, kap. II, sid. 32 o. f., önskvärdheten av en förhöjning av nu utgående pensioner till änkor och barn efter avlidna folkskollärare och uttalar som sin mening, att denna förhöjning lämpligen torde böra beredas genom ett särskilt för ändamålet beviljat anslag. Därest förhöjning av dessa pensioner kommer till stånd, torde anledning förefinnas att även vidtaga en förhöjning i de till vissa läroverkslärares efterlevande utgående pensioner, vilka i åtskilliga fall äro synnerligen små.

Nämnden föreslår alltså,

att skyldighet att vara delägare i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa skall, vad beträffar de befattningshavare, för vilka nämnden avgivit förslag till löne- och pensionsreglering, åligga manliga rektorer och manliga ordinarie ämnes- och övningslärare vid allmänna läroverk, högre lärarinneseminarier och statens folkskoleseminarier samt manliga övningsskollärare vid statens folkskoleseminarier;

att, med upphävande av nu gällande rätt för kvinnlig befattningshavare att som delägare inträda i kassan, sådan rätt må tillkomma kvinnlig befattningshavare, som är änka och har barn i den i § 18 av kassans reglemente angivna ålder;

att delaktighetsbeloppet må utgöra:

för rektorer vid högre allmänna läroverk samt för manliga rektorer vid högre lärarinneseminarier och statens folkskoleseminarier 5,000 kronor;

för manliga lektorer vid allmänna läroverk, högre lärarinneseminarier och statens folkskoleseminarier 4,600 kronor;

för manliga rektorer vid realskolor 4,300 kronor;

för kvinnliga rektorer vid högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier 3,900 kronor;

för manliga andra lektorer vid allmänna läroverk 3,900 kronor;

för kvinnliga rektorer vid statens samskolor 3,500 kronor;

för kvinnliga lektorer vid allmänna läroverk, högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier 3,600 kronor;

för kvinnliga andra lektorer vid allmänna läroverk 3,100 kronor;

för ämneslärarinnor vid högre lärarinneseminariet 2,900 kronor;

för manliga övningsskollärare vid statens folkskoleseminarier 2,800 kronor;

för ämneslärarinnor vid allmänna läroverk 2,600 kronor;

för kvinnliga övningsskollärare vid statens folkskoleseminarier 2,350 kronor;

för övningslärare, som icke är pensionerad: det pensionsunderlag, som skulle vara för läraren gällande, därest han åtnjöte avlöning i högsta lönegraden; dock att det belopp, som lägges till grund för beräkning av pensionsbeloppet, skall utgöra medeltalet för år av de delaktighetsbelopp, som varit för läraren gällande under vart och ett av de tio år eller den kortare tid, som förflutit närmast före hans död; samt,

för pensionerad övningslärare: medelbeloppet för år av de delaktighetsbelopp, som varit för läraren gällande under vart och ett av de tio år, vilka förflutit närmast före hans avgång från tjänsten;

att delaktighetsbeloppet för övningslärare icke må understiga: för lärare vid högre läroverk, högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier 2,000 kronor och för lärare vid realskolor 1,000 kronor;

att rektor, som är ordinarie lektor eller andre lektor, må, om han återgår till sin ämneslärartjänst, kvarstå i kassan med det delaktighetsbelopp, med vilket han som rektor inträtt, mot erläggande av samma avgift, som han betalt såsom rektor, jämte den tilläggsavgift, som enligt bil. A i kassans reglemente beräknas motsvara det statsbidrag, som kan anses falla

på skillnaden mellan ifrågavarande rektorsbefattnings och ämneslärarbefattningens delaktighetsbelopp;

att summan av delaktighetsbeloppen för delägare, som innehar två eller flera befattningar, vilka medföra delaktighet i kassan, icke må överstiga 3,500 kronor;

att pensionsavgiften för manlig delägare i kassan bestämmes till 3,2 % av delaktighetsbeloppet, om läraren icke är pensionerad, och till 2,2 % av delaktighetsbeloppet, om läraren är pensionerad;

att i kassan delaktig lärarinna icke må åläggas skyldighet att betala avgift till kassan; ävensom

att pensionsavgifter till kassan må erläggas på sådant sätt, att vid varje utbetalning av lön eller pension avdrag göres för den pensionsavgift, som belöper på den tid, för vilken lönen eller pensionen utbetalas.

Kap. II. Förslag till ändringar i reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa.

En kortfattad historik över folkskollärarnas änke- och pupillkassas tillkomst och de förändringar, den sedermera undergått, finnes införd i nämndens betänkande I, band III, sid. 327 — 329.

Delaktighet i kassan. Enligt den ursprungliga bestämmelsen i reglementets första paragraf ålåg varje blivande delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning skyldighet att tillika vara delaktig i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, vadan någon skillnad i avseende å sådan skyldighet icke förefanns mellan manliga och kvinnliga folkskollärare.

Efter framställning av 1880 års riksdag vidtogs emellertid genom kungl. kungörelse den 12 juni nämnda år en ändring härutinnan i så måtto, att för folkskollärarynna skyldigheten att vara delägare i änke- och pupillkassan skulle upphöra. I stället stadgades, att folkskollärarynna, som därefter befordrades till ordinarie tjänst, skulle äga rättighet att ingå såsom delägare i kassan, under förutsättning att hon inom föreskriven tid därom gjorde anmälan hos kassans direktion. Emellertid hava lärarinnorna i mycket ringa omfattning begagnat den sålunda medgivna rättigheten, och för närvarande stå endast fyra folkskollärarynnor såsom delägare i änke- och pupillkassan.

Anledningen till nu påpekade förhållanden är påtaglig. Något reellt gagn av den uppoffring i form av avgifter, som följt med delaktighet i kassan, hava ju lärarinnorna icke utom i de få fall, då någon gift lärarinna

vid sin död efterlämnar minderåriga barn, som få tillgodonjuta pension. Men då ett sådant framtidsgagn måste för lärarinnan vid den tidpunkt, då hon enligt mom. 3 i reglementets paragraf 1 har att avgöra om sitt delägarskap i kassan, te sig synnerligen ovisst, blir följden, att hon icke reflekterar på inträde i kassan. När sedan den situation inträffar, att hon finner sig kunna hava fördel av delägarskap i kassan, står för henne möjlighet till sådant icke längre öppen.

Såsom nämnden i sitt ovan åberopade betänkande (band I, sid. 263) anfört, har från folkskollärarhåll framställts det önskemålet, att kvinnlig folkskollärare måtte i likhet med manlig åläggas skyldighet att lämna årliga bidrag till änke- och pupillkassan och såmedelst, liksom tidigare, obligatoriskt bliva delägare i densamma. Det syftemål, som legat till grund för nämnda strävan, har emellertid icke i första rummet varit att komma i åtnjutande av med delaktighet i kassan förbundna förmåner utan i stället att på denna väg i lönetekniskt hänseende formell likställighet måtte vinnas mellan de manliga och de kvinnliga tjänst innehavarna. Av skäl, som blivit anförda å sid. 264 i band I av ovan åberopade betänkande, har nämnden icke biträtt detta förslag. I stället har nämnden vid beräkningen av lärarinnornas effektiva avlöning på annat sätt tagit hänsyn till den omständigheten, att manlig lärares lön reducerats med de till änke- och pupillkassan utgående avgifterna (bet. I, band I, sid. 69.)

På grund av nu anförda omständighet kunde det synas följdriktigt, att den i paragraf 1 mom. 3 stadgade rättigheten för folkskollärarinna att få ingå som delägare i änke- och pupillkassan helt och hållet upphörde. Nämnden anser emellertid, att så icke bör ske. Men den menar, att ifrågavarande stadgande bör erhålla en sådan avfattning, att det därmed avsedda syftet, nämligen beredande av pension åt de barn, som den kvinnliga tjänst innehavaren eventuellt efterlämnar vid sin död, måtte i högre grad än vad för närvarande är fallet uppnås. Detta skulle utan tivel komma att ske genom ett stadgande av den innebörd, att rättighet att

vara delaktig i änke- och pupillkassan må tillkomma lärarinna, som, efter att hava blivit änka, har barn inom den i paragraf 13 av kassans reglemente bestämda åldersgränsen. Helt säkert skulle det övertvägande flertalet kvinnliga lärare av denna kategori icke försumma att genom inträde i kassan bereda sina minderåriga barn rätt till pension.

Nämnden, som hemställt om en liknande bestämmelse beträffande kvinnliga lärares delaktighet i elementarlärarnas nya änke- och pupillkassa, förordar alltså, att rättighet att såsom delägare inträda i folkskollärarnas änke- och pupillkassa må, vad kvinnliga befattningshavare beträffar, tillkomma sådan lärarinna, vars man är död och som har barn, som eljest enligt paragraf 13 i kassans reglemente kan vara berättigat till pension.

I mom. 5 av § 1 stadgas, att delägare, som förlorar rätt till pension från folkskollärarnas pensionsinrättning, på samma gång förlorar delaktighet i änke- och pupillkassan. Rörande förlust av rätt till pension från folkskollärarnas pensionsinrättning stadgas i § 21 av vederbörande pensionsreglemente: »Folkskollärare, som för tjänstefel eller brott blivit genom laga kraftvunnet beslut dömd sin tjänst förlustig eller förklarad till sådan påföljd förfallen, förlöre rättighet till pension. Lag samma vare, om pensionstagare dömes förlustig medborgerligt förtroende.» I sitt förslag till nytt reglemente för folkskollärarnas pensionsinrättning, har nämnden (bet. I, band I, sid. 384) föreslagit en modifikation i sistnämnda bestämmelse i så måtto, att pensionstagare, som blivit dömd förlustig medborgerligt förtroende, skulle få sin pension reducerad med två tredjedelar.

Vad nu beträffar ovannämnda bestämmelse angående mistandet av delaktighet i änke- och pupillkassan, framkom motionsvis vid 1885 års riksdag ett yrkande, som gick ut på bl. a. att om en lärare på grund av ovan anförda bestämmelser i § 21 förlorade sin delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning, han därmed icke skulle förlora rätten till delaktigheten i änke- och pupillkassan. I motiveringen till nämnda förslag fram-

hölls det, att de efterlevande icke borde straffas för den dödes brott. Denna synpunkt av billighet gent emot blivande pensionstagare har beaktats i åtskilliga andra pensionskassor, t. ex. elementarlärarnas och prästerskapets, genom ett stadgande av innehåll, att om avsatt delägare vid sin död efterlämnar änka eller barn i den ålder, att pension eljest enligt kassans reglemente bort utgå till dem, dessa må äga rätt till pension till det belopp, vartill enligt försäkringstekniska grunder de erlagda avgifterna berättiga. Nämnden föreslår, att en liknande bestämmelse införes såsom ett tillägg till § 1 mom. 5 i reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa.

Delaktighetsbelopp. Enligt nu gällande bestämmelser är delaktighetsbeloppet för samtliga ordinarie folkskollärare detsamma, nämligen den lagstadgade kontanta avlöningen i högsta lönegraden. Emellertid åtnjuta åtskilliga lärare på grund av tillägg, som beviljas av kommunerna, löne- och pensionsförmåner, som stundom rätt väsentligt överskrida det i sådant avseende lagstadgade minimum. På grund härav har det önskemålet framkommit, att lärare med högre lön och tjänstepension skulle kunna vinna inträde i änke- och pupillkassan med ett högre delaktighetsbelopp än det normala för att såmedelst bereda sina efterlevande en högre pension.

Det nu angivna syftet kan vinnas på tvenne olika vägar: antingen därigenom att skoldistrikt medgives rättighet att för vissa lärartjänster vinna delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning för ett högre belopp än den lagstadgade minimilönen, varav enligt nu gällande samband mellan lärarens tjänstepension och änke- och pupillpensionen skulle följa en automatisk höjning av den senare, eller ock därigenom, att inträde i änke- och pupillkassan medgaves med ett högre delaktighetsbelopp utan motsvarande höjning i folkskollärarnas pensionsinrättning.

Vad nu den förstnämnda av dessa vägar beträffar, vill nämnden erinra därom, att folkskolöverstyrelsen i sitt utlåtande över lärarelönenämndens förslag till nytt reglemente för folkskollärarnas pensionsinrättning

framhållit som ett önskemål, att det måtte bliva skoldistrikt, som beviljat sina lärare kommunalt lönetillägg, medgivet att för dessa lärare ingå i pensionskassan med ett med hänsyn till nämnda tillägg ökat delaktighetsbelopp. Det framhålles i nämnda yttrande, att de större städerna visserligen i rätt stort antal tillförsäkrat sina lärare kommunal tilläggs pension, men att däremot de mindre städerna samt de talrika, tätbebyggda större samhällena å landsbygden, vilka för att erhålla för dem lämpliga lärarkrafter väl måste finna sig i att bevilja särskilda kommunala lönetillägg, dock i regeln icke äro mäktiga att giva kommunala tilläggs pensioner. Det skulle därför bliva till stort gagn för skolväsendet inom berörda samhällen, om de kunde vinna delaktighet för lärartjänsterna vid sina folkskolor till ett belopp, som motsvarar den för en var bestämda lönen, sedan den reducerats med de för övertidsläsning, bostad och bränsle bestämda ersättningsbeloppen. Då emellertid nu berörda önskemål avsåge förmåner för skoldistrikt, som i det hela hava rikare utveckling och större ekonomisk bärkraft än den egentliga landsbygden, kunde det, framhåller överstyrelsen, näppeligen vara riktigt, att staten skulle betungas med utgifter för dessas skolväsen utöver vad som är fastställt som det för alla medgivna. Det synes därför överstyrelsen böra bestämmas, att den kostnad, som betingas av de ifrågasatta medgivandena, bör bestridas, utom vad angår pensionskassans förvaltning, genom avgifter från vederbörande skoldistrikt.

Vad sålunda föreslagits rörande höjning i vissa fall av delaktighetsbeloppen i folkskollärarnas pensionsinrättning finner nämnden beaktansvärt. Det torde i detta sammanhang böra erinras om, att det av överstyrelsen föreslagna stadgandet i själva verket betecknar en återgång till tidigare gällande bestämmelser. I pensionsreglementets § 2 hette det nämligen från början bland annat: »Ävenså vare varje skoldistrikt med en eller flera egentliga folkskolor förbundet att för var och en av sina ordinarie folkskollärartjänster i pensionsinrättningen ingå efter minimilönens belopp,

likväl med öppen rätt för detsamma, ifall det lämnar läraren större lön, att för pensionens höjande vinna delaktighet i inrättningen efter ett högre lönebelopp, vilket dock icke må överstiga den lön, läraren verkliga åtnjuter, och i intet fall överskrida 1,000 rdr.» Då den för alla bestämda kontanta minimilönen vid nämnda stadgandes tillkomst år 1866 utgjorde blott 400 kronor, framgår, att den övre gränsen för delaktighetsbeloppet, avsett för städerna och andra större samhällen, var relativt högt satt. Med den högre tjänstepension, som på detta sätt bereddes vissa lärare, följde ock av sig självt högre änke- och pupillpensioner. Det var först genom 1900 års lönereglering, då folkskollärares slutlön kom att höjas till 1,000 kronor, som det allmänna minsta delaktighetsbeloppet i pensionskassan kom att uppnå ovannämnda maximigräns. Stadgandet om ett maximibelopp utöver den högsta lönegraden kom därefter att bortfalla ur pensionsreglementet. Såsom framgår av den historiska översikten å sid. 313—314 i band III av nämndens förut berörda betänkande, gjordes vid riksdagarna 1886, 1887 (genom en kungl. proposition) och 1899 yrkanden om höjning i det maximibelopp å 1,000 kronor, för vilket delaktighet i pensionskassan kunde vinnas, dock utan framgång. Såsom huvudmotiv för avslag anfördes, att avsevärda statsbidrag sannolikt skulle bliva en följd av förändringen. Det förtjänar framhållas, att lärarna vid denna tid icke betalade några avgifter till sin pensionering, och att för den föreslagna höjningen i delaktighetsbeloppen icke heller ifrågasattes någon procentisk ökning i skoldistriktens avgifter. Därest frågan om höjda delaktighetsbelopp nu toges upp efter den ursprungliga men år 1900 avbrutna linjen, men på sätt som ovan antytts, att merkostnaden för vad som överstege minimipensionen betalades av lärarna och kommunerna, skulle sålunda det anförda skälet till motstånd, nämligen ökade statsutgifter för ändamålet, bortfalla.

Fullföljes den nu anvisade vägen, skulle därmed givetvis följa en motsvarande höjning i delaktighetsbeloppet i änke- och pupillkassan, och borde, i konsekvens med vad ovan är sagt, även denna höjning förbindas

med skyldighet för skoldistriktet att svara för den kostnad, som utöver lärarnas avgifter kan belöpa sig på den del av pensionen, som överstiger lagstadgat minimum.

Vad nämnden emellertid särskilt vill framhålla är vikten av att det beredes skoldistriktet möjlighet att för sina lärare ingå i änke- och pupillkassan med ett högre delaktighetsbelopp än det nu allmänt lagstadgade, vare sig detta sker i ovan berört samband med liknande rätt till förhöjt delaktighetsbelopp i folkskollärarnas pensionsinrättning eller som en mera fristående anordning. Behovet härav är synnerligen stort. Medan, såsom redan förut är sagt, det förekommer i rätt stor utsträckning, att de större samhällena genom kommunala tillägg bereda lärarna en tjänstepension, som står i lämplig proportion till den innehavda lönen, hör det däremot till undantagen, att kommunerna på liknande sätt sörja för att lärarnas efterlevande erhålla någon förhöjning i de små belopp, som utgå från folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Som exempel kan anföras, att medan en lärare vid Stockholms folkskolor i slutlön erhåller 3,400 kronor och i pension 70% av detta belopp eller 2,380 kronor, erhåller hans efterlevande änka blott de från änke- och pupillkassan utgående beloppen, nämligen 338 kronor, om barn icke finnas, och 507 kronor, om minderåriga barn finnas, d. v. s. samma belopp, som tillkomma änka efter lärare med 1,650 kronors lön (inberäknat värde av naturaförmånerna å 300 kronor) och 1,013 kronor i tjänstepension. Samma låga pensionsbelopp tillkommer ock änka efter överlärare, som för sin tjänst åtnjutit 6,000 kronor i lön (bostadsersättning inberäknad) och 3,500 kronor i pension. Därest pensionen för änka efter lärare vid Stockholms folkskolor, såsom billigtvis borde ske, beräknades efter ett delaktighetsbelopp av 2,210 kronor (högsta lönen, reducerad med den beräknade ersättningen för naturaförmånerna och övertidsläsningen), skulle pensionen för ensam änka bliva 553 kronor och för änka med barn 829 kronor.

Nämnden har verkställt en undersökning om i vilken mån de större stadskommunerna bevilja folkskollärarpersonalen pensioner utöver de i lag fastställda. Denna undersökning, som omfattar 33 städer, har givit följande resultat. Beträffande lärarnas tjänstepension beviljas särskilda kommunala tilläggs pensioner i 28 städer, och är frågan ordnad enligt bestämda fastställda grunder (vanligen så, att hela pensionsbeloppet utgör 70 % av slutlönen) i 20 av dessa, medan i 8 tilläggsbelopp utgå till vissa lärare efter beslut i varje särskilt fall; i återstående 5 städer beviljas inga tilläggs pensioner. Från 6 städer har uppgivits, att frågan om tilläggs pensioner efter bestämda grunder står på dagordningen och väntar sin lösning. I avseende på änke- och pupillpensioneringen har upplysts, att tilläggs pensioner av detta slag beviljats i 10 städer, därav efter reglementsensliga grunder i 5 och med vissa belopp i enstaka fall i 5, medan i 23 av de städer, som undersökningen omfattar, ingenting i saken åtgjorts. På ett ställe är frågan väckt och står under utredning.

Det nu anförda bekräftar, vad förut blivit sagt, att de större städerna med högt utvecklat skolväsen i allmänhet tillfredsställande sörja för lärarnas egen pensionering, men att så icke är fallet beträffande samma lärares änke- och pupillpensionering. I åtskilliga fall torde dock sistnämnda uraktlåtenhet bero mindre på bristande intresse för frågan eller hänsyn till kostnaderna än på obenägenhet att gripa sig an med den för sakens genomförande behövlige organisationen. Nämnden håller sålunda före, att därest för skoldistrikt möjlighet funnes att i änke- och pupillkassan ingå med högre delaktighetsbelopp, de kommuner, som bevilja sina lärare lön utöver minimum och tillägg till tjänstepensionen, också skulle med härför erforderlig uppoffring begagna det sålunda givna tillfället att bereda lärarnas efterlevande förbättrade änke- och pupillpensioner. I varje fall skulle i den befintliga möjligheten ligga en stark uppfordran därtill.

Nämnden föreslår alltså, att skoldistrikt, som lämnar lärare större lön än den i lag stadgade minimilönen samt tillförsäkrar honom högre tjäns-

tepension än den, som för honom kommer att utgå från folkskollärarnas pensionsinrättning, må äga rätt att för sådan lärare, då han är delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, vinna delaktighet i kassan efter ett högre delaktighetsbelopp än ovan nämnda minimilön, dock att det högre delaktighetsbeloppet icke må överstiga den lön, ersättning för naturaförmåner och övertidsläsning ävensom familjetillägg oberäknade, läraren enligt vederbörligen fastställd lönestat verkligen åtnjuter.

Pensionsavgift. Enligt bestämmelserna i reglementets § 4 angående delägarers avgifter är kvinnlig delägare i kassan skyldig att årligen betala under sin ordinarie tjänstetid $1 \frac{2}{3}$ % och såsom pensionstagare i folkskollärarnas pensionsinrättning $1 \frac{1}{4}$ % av delaktighetsbeloppet. Dessa avgifter utgöra hälften av de avgifter, som åligga manlig tjänst innehavare och pensionär.

Såsom redan är sagt, har från lärarhåll uttalats önskemålet, att, för vinnande av *formell* likställighet mellan manliga och kvinnliga lärares löner, lärarinnorna måtte i avseende å skyldighet att erlägga avgift till änke- och pupillkassan likställas med lärarna. Denna mening har nämnden icke kunnat biträda. Nämndens löneförslag avser *real* likställighet i avlöningshänseende mellan männen och kvinnorna men uttryckt i en nominellt högre lönestat för mannen, en förhöjning till graden så avpassad, att den bl. a. skall motsvara den obligatoriska avgiften till änke- och pupillkassan. Men konsekvensen härav måste, såvitt nämnden kan finna, bliva den, att, såsom redan framhållits, lärarinna, som vinner delaktighet i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, icke skall erlägga någon avgift till kassan. Den reala grunden för en sådan befrielse ligger, enligt vad förut utvecklats, i hennes lägre avlöning. Det ekonomiska tillskott, varpå kassan kan göra anspråk på grund av den förbindelse, hon ikläder sig gent emot lärarinns efterlevande i och med dennas inträdande som delägare i kassan, bör det åligga staten att tillskjuta, liksom den gör ett liknande tillskott för varje manlig ordi-

narie lärare genom en mot årsavgiften svarande förhöjning i avlöningen. Denna statens utgift, som sålunda kommer att belöpa sig på de kvinnliga delägarna i kassan, torde emellertid bliva ganska ringa. Till belysning härav torde böra omnämnas, att antalet änkor med minderåriga barn inom folkskollärarynkeåren år 1912 uppgick till 26.

Nämnden förordar alltså, att lärarinna, som, enligt vad ovan föreslagits, äger rättighet att vara delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, icke må åläggas skyldighet att betala avgift till densamma.

Bestämmelsen i reglementets § 4 om skyldighet att till kassan betala årliga pensionsavgifter skulle sålunda endast komma att gälla manliga delägare. Beträffande dessa föreslår nämnden ingen ändring i nu gällande bestämmelse, men förutsätter, såsom förut nämnts, att till grund för avgiftens beräkning lägges lärarens hela delaktighetsbelopp, således även den del därav, som, i enlighet med vad ovan förordats, må komma att överskjuta det lagstadgade minimibeloppet.

I övrigt föreslår nämnden, att skoldistriktet skall svara för den avgift, som utöver lärarens bidrag må erfordras för att täcka omkostnaderna för den del av pensionen, varmed denna överstiger lagstadgad pension.

Rörande sättet för pensionsavgifternas utgörande är bl. a. stadgat, att skolråd eller skolstyrelse äger göra mot desamma svarande avdrag å lärarens eller lärarinns lön, samt att för pensionstagare i folkskollärarnas pensionsinrättning avgifterna skola innehållas av direktionen (§ 6 mom. 4 och 5). Detta tillämpas så, att hela avgiftsbeloppet för år avdrages på en gång vid utbetalning av lön eller pension.

I den underdåniga framställning från centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening (bil. XXVIII:23 till nämndens betänkande I), vari uttalas önskemål om lönernas utbetalande månadsvis, framhålles även, hurusom det för många lärare kan vara ganska kännbart att behöva på

en gång vidkännas avdragen å vederbörliga pensionsavgifter, samt att föreskrift borde utfärdas därom, att ifrågavarande avdrag »måtte lika fördelas på de särskilda betalningsterminerna». Denna framställning har av vederbörande myndigheter, på få undantag när, tillstyrkts.

Nämnden anser, att berörda framställning om sättet för pensionsavgifternas erläggande bör vinna beaktande, och får, med hänvisning till sitt yttrande angående lönernas utbetalande (bet. I, band I, sid. 277), föreslå, att lärarnas avgifter till änke- och pupillkassan erläggas på sådant sätt, att vid varje utbetalning av lön eller pension avdrag göres för den pensionsavgift, som belöper på den tid, för vilken lönen eller pensionen utbetalas. Därest ett stadgande av sådan innebörd kommer till stånd, bör tydligen en motsvarande bestämmelse intagas i reglementena för folkskollärarnas pensionsinrättning samt för småskollärares m. fl. åldersunderstödsanstalt rörande pensionsavgifternas erläggande.

Rätt till pension. I reglementets § 11 stadgas, att änka icke skall vara berättigad till pension i det fall, att delägare ingått äktenskap på sotsängen. Nämnden anser, att vid en revision av reglementet denna punkt bör bringas i överensstämmelse med motsvarande stadgande i elementarlärarnas änke- och pupillkassa, enligt vilket det skall ankomma på direktionens prövning, huruvida änka efter delägare, som ingått äktenskap på sotsängen, må komma i åtnjutande av pension, dock att äktenskap, ingånget för att legitimera barn, alltid skall medföra pensionsrätt.

Enligt § 13 är barn efter delägare berättigat till pension intill aderton års ålder. Såsom nämnden redan förut erinrat om, har nämnden haft anledning att redan i sitt första betänkande beröra ifrågavarande bestämmelse om barnens pensionsålder, nämligen i samband med frågan om grunderna för de föreslagna familjetilläggens utgående.

Nämnden yttrar härom bl. a. (bet. I, band I, sid. 76): »Beträffande

den ålder, vid vilken försörjningsplikten mot barn må anses hava upphört, torde det vara enklast att till utgångspunkt taga motsvarande bestämmelser rörande de för vederbörande kårer upprättade änke- och pupillkassorna. Pupillpension utgår från läroverkslärarnas m. fl. änke- och pupillkassa, intill dess barnet fyllt 21 år, och från folkskollärarnas änke- och pupillkassa, intill dess barnet fyllt 18 år. I överensstämmelse härmed skulle i förevarande fall stadgas, att anspråk på familjetillägg icke må grundas på barns existens, för så vitt barnet fyllt 18 år. Nämnden, vilken, såsom förut omnämnts, ärnar i ett senare betänkande avgiva förslag angående ändringar i bestämmelserna rörande nu berörda pensionskassor, kommer därvid att föreslå sådan ändring i reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa, att pupillpension må utgå till avliden folkskollärares barn lika länge som till avliden läroverkslärarens barn, d. v. s. tills det pensionsberättigade barnet nått 21 års ålder. Genomförandet av ett sådant förslag utgör i själva verket avslutningen på en reformrörelse, som länge pågått, och beträffande vars utveckling nämnden hänvisar till den vid betänkandet fogade bil. XIX».

Den historiska framställning rörande denna punkt, till vilken nämnden hänvisar, återfinnes i betänkandet I, band II, sid. 693. Huvuddragen i densamma äro följande: Vid änke- och pupillkassans tillkomst år 1875 bestämdes, att barn efter delägare skulle vara berättigade till pension intill 16 års ålder. År 1900 hemställde kassans revisorer efter en ingående motivering om sådan ändring i nämnda bestämmelse, att åldersgränsen skulle framflyttas till 21 år. Detta förslag vann direktionens för folkskollärarnes pensionsinrättning livliga understöd, varefter en kungl. proposition i ärendet framlades vid 1901 års riksdag. Föredragande departementschefen yttrade då bl. a.: »Att åldersgränsen höjes till 21 år synes mig väl befogat. De förändrade tidsförhållandena tala ur flera synpunkter härför, och jag kan helt visst nöja mig med att hänvisa till vad revisorererna och direktionen anfört i

fråga om önskvärdheten av denna förhöjning. Fordringarna härpå vinna ökad kraft genom de anförda exemplen från åtskilliga andra pensionsinrättningar, och den verkställda utredningen ådagalägger, att folkskollärarnas änke- och pupillkassas ekonomiska ställning utan svårighet medger vidtagandet av den begärda ändringen».

På förslag av statsutskottet beslöt Riksdagen att höja den ifrågasvarande åldersgränsen till 18 år, varigenom reglementets § 13 i denna del fick sin nuvarande lydelse. Frågan har sedermera icke varit föremål för statsmakternas prövning.

Nämnden vill erinra om, att bestämmelsen om åldersgränsen 21 år för barnpensionärerna gäller utom i elementarlärarnas änke- och pupillkassa även i motsvarande kassor för civilstaten, för prästerskapet och för armén, varemot 18-årsåldern är bestämd i reglementena för statens järnvägars samt telegrafverkets änke- och pupillkassor.

Med åberopande av vad nämnden sålunda tidigare yttrat i denna fråga samt med hänvisning till utredningen i ovannämnda bil. XIX får nämnden förorda, att barn efter delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning vare berättigade till pension intill uppnådda tjuogoett års ålder.

Enligt bestämmelsen i senare delen av § 13 kan son eller dotter, som av sinnes- eller kroppssjukdom eller ock av särskilt lyte är oförmögen till arbete samt är i saknad av annan tillgång, efter direktionens omprövning, även efter utträdet ur den stadgade pensionsåldern tilldelas understöd, så länge vederbörligen styrkes, att understödstagarens sjuklighet och oförmögenhet till arbete samt utblottade tillstånd fortfara.

Nämnden vill rörande denna bestämmelse föreslå en ändring av innebörd, att orden »utblottade tillstånd» utbytas mot »saknaden av annan tillgång». Bestämmelsen kommer därigenom att bli likalydande med motsvarande i reglementet för elementarlärarnas änke- och pupillkassa.

Pensionernas storlek. De från kassan utgående pensionerna grundas på bestämmelser i §§ 21 och 22, enligt vilka, om delägaren varit lärare vid egentlig folkskola, änka utan barn erhåller 25 %, änka med barn $37\frac{1}{2}$ %, ensamt barn $12\frac{1}{2}$ %, två barn 25 % och tre eller flera barn $37\frac{1}{2}$ % av delaktighetsbeloppet. Samma beräkning av pensionen tillämpas även för efterlevande till lärare vid landstingsseminarier och andra med folkskollärare i avlönings- och pensions-hänseende likställda, t. ex. föreståndare och lärare vid vissa barnhem och uppfostringsanstalter. Med den nu för folkskollärare gällande avlöningen utgöra pensionsbeloppen: för änka utan barn 338 kronor, för änka med barn 507 kronor, för ensamt barn 169 kronor, för två barn 338 kronor och för tre eller flera barn 507 kronor. Om delägaren icke varit lärare vid folkskola, beräknas änkepensionen efter 20 %, pensionen för änka med barn efter 30 %, pensionen för ett barn efter 10 %, för två barn efter 20 % och för tre eller flera barn efter 30 % av delaktighetsbeloppet.

De från folkskollärarnas änke- och pupillkassa utgående pensionsbeloppen hava alltid varit små och otillräckliga, ifall med desamma avsetts att bereda pensionstagarna full försörjning. Dock ha de flera gånger undergått förhöjning. Sådan förhöjning kan ske på tvenne sätt: dels genom allmän löneförbättring för lärarkåren, varigenom samtidigt en motsvarande höjning av delaktighetsbeloppet i pensionskassan kommer till stånd, dels därigenom att, oberoende av sådan löneförhöjning, procenten, efter vilken pensionen beräknas, höjes. Båda dessa vägar hava anlitats beträffande folkskollärarkåren. De änkepensioner, som för närvarande utgå från kassan, växla i många grader mellan 100 kronor och 338 kronor, allt efter som de grunda sig på delaktighetsbelopp å 400 kr., 500 kr., 600 kr., 700 kr., 800 kr., 900 kr., 1,000 kr. eller 1,350 kronor. Tydligt är emellertid, att på löne regleringarnas väg änkepensionernas tillväxt gått sakta. En löneförhöjning å 100 kronor för folkskollärarkåren, till vilken

omfattning flertalet av de för denna kår genomförda lönereglerna inskränkt sig, medförde, då pensionsberäkningen även för folkskollärarnas efterlevande ända till 1908 grundades på 20 %, en ökning i pensionen för ensam änka med 20 kronor och för barn med 10 kronor.

Man började därför inrikta sina ansträngningar på att få till stånd en höjning i förhållandet mellan pensionsbeloppet och delaktighetsbeloppet. Sålunda yrkades, dock utan framgång, i motion redan vid 1885 års riksdag, att änkepensionen skulle utgå med 35 % av delaktighetsbeloppet. En kungl. proposition vid 1895 års riksdag om änkepensionernas höjning från 20 till 25 % och barnpensionernas höjning i proportion härtill avslogs likaledes, varemot samma förslag, framlagt av Kungl. Maj:t vid 1907 års riksdag, vann Riksdagens bifall, i vad det rörde folkskollärarkåren. Ifrågasvarande procentiska förhöjning kom att tillämpas jämväl retroaktivt på de redan utgående pensionerna.

Oaktat de partiella förbättringar, som sålunda kommit till stånd i pensioneringen för folkskollärarnas efterlevande, äro även de högsta pensioner, som nu för dem utgå från kassan, med hänsyn till rådande höga levnadskostnader alldeles för små, och det är naturligt, att man inom lärarkåren sedan länge närt en livlig önskan, att änke- och pupillpensionerna måtte med det snaraste förbättras. De omständigheterna, att delägarnas avgifter till denna kassa äro jämförelsevis höga, samt att det årliga överskottet i kassan, trots de senaste pensionsförbättringarna, är statt i betydande tillväxt, giva ökad styrka åt nämnda krav.

De av Kungl. Maj:t förordnade revisorerna för granskning av folkskollärarnas änke- och pupillkassas förvaltning och räkenskaper för åren 1909—1911 hava i sin den 24 augusti 1912 avgivna revisionsberättelse framhållit önskvärdheten av en förhöjning av de från kassan utgående pensionernas belopp. Och då revisorerna med hänsyn till den ansenliga tillväxten av kassans behållning ansett sannolikt, att en icke obe-

tydlig höjning kunde ske utan förhöjda avgifter, hava de hemställt, att en försäkringsteknisk utredning rörande kassans ställning måtte verkställas, ävensom att, därest denna utredning skulle giva stöd åt revisorernas berörda uppfattning, framställning måtte göras hos Riksdagen dels därom, att i § 21 av reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa orden »25 procent eller en fjärdedel» måtte ändras till »30 procent», dels ock därom, att denna ändrade bestämmelse från den dag, då den komme att träda i kraft, skulle äga tillämpning även på redan utgående pensioner. Revisorerna påpekade, att omkring 500 eller över hälften av de utgående pensionerna gällde å belopp mellan 100 och 200 kronor.

Direktionen över folkskollärarnas änke- och pupillkassa har i underdånigt yttrande över revisorernas framställning erinrat, att en undersökning av kassans ställning syntes i den närmaste framtiden komma att påkallas av en annan anledning, nämligen i sammanhang med den under utredning varande frågan om ny reglering av folkskollärarnas löneförmåner. Med hänsyn till de avsevärda kostnader, som vore förenade med en undersökning av ifrågavarande slag, och då det ju för övrigt vore i och för sig önskligt, att frågor, som ägde nära samband med varandra, också såvitt möjligt behandlades i sammanhang, finge direktionen hemställa, huruvida ej med den av revisorerna begärda utredningen borde anstå, till dess i anledning av löneruleringsfrågan påkallades en allmän utredning av såväl folkskollärarnas pensionsinrättnings som folkskollärarnas änke- och pupillkassas ekonomiska ställning.

Vad anginge det av revisorerna framhållna behovet av särskilt de lägsta pensionernas höjning och revisorernas därav föranledda förslag finge direktionen, som jämväl för sin del behjärtade detta behov, för närvarande endast anmärka, att den av revisorerna förslagna grunden för pensionsförbättringen ledde till en jämförelsevis obetydlig ökning av just de lägsta pensionerna. Det förtjänade ock att framhållas, hurusom den senast medgivna förhöjningen av pensionerna, vilken höjning skett så nyligen

som år 1907 och verkstälts efter analoge grunder med de nu föreslagna, tydligen ej heller varit synnerligen effektiv. Utan att ingå på någon närmare undersökning av frågan, huruvida och huruledes denna angelägenhet skulle kunna ordnas på ett — särskilt för de lägsta pensionernas innehavare — mera tillfredsställande sätt, finge direktionen hemställa, huruvida ej jämväl detta spörsmål borde behandlas i sammanhang med löneregleringen, vid vilken det måhända kunde komma att visa sig, att förändrade grunder för pensioneringen lämpligen borde uppställas.

Som synes innebär revisorernas här ovan refererade framställning dels förslag om en höjning i änke- och pupillpensionerna, dels en anvisning om sättet för detta önskemåls förverkligande. Nämnden vill, såsom redan förut framhållits, på det livligaste instämma i förslaget syfte, nämligen åtgärders vidtagande av statsmakterna snarast möjligt för att få till stånd en mera mot behovet svarande pensionering av folkskollärares efterlevande änkor och minderåriga barn. Beträffande sättet, på vilket detta mål lämpligen bör vinnas, får nämnden erinra därom, att en annan utgångspunkt nu föreligger för frågans bedömande, än då revisorerna framställde sitt ovan berörda förslag. Detta förslag förutsätter närmast frågans lösning isolerad utan samband med en lönereglering för folkskollärarkåren och sålunda på grundvalen av nu gällande delaktighetsbelopp. Direktionen, som i sitt underdåniga yttrande antyder den ringa effektiviteten av en lösning efter dessa grunder, ifrågasätter, att spörsmålet om änke- och pupillpensionerna bör upptagas först i samband med en allmän lönereglering för folkskollärarkåren. Då nu nämnden i ett föregående betänkande framlagt förslag om sådan lönereglering, har nämnden närmast att taga hänsyn till detta förslags inverkan på ifrågavarande pensioner. Nämndens löneregleringsförslag för folkskollärare innebär, att den högsta lagstadgade lönen för manlig lärare skulle, familjetilläggen ooberäknade, fastställas till 1,900 kronor, med vilket belopp lärare sålunda skulle ingå såsom delägare i änke- och pupillkassan. Revisorernas förslag, genomfört utan samband

med någon löneroglering, skulle medföra en höjning av pensionen för ensam änka från 338 till 405 kronor och för änka med barn från 507 till 608 kronor, medan nämndens lönerogleringsförslag skulle, med nuvarande pensionsprocent, medföra en höjning av pensionerna till resp. 475 och 713 kronor. I detta senare fall skulle emellertid delägarnas årsavgifter höjas: för delägare i tjänst från 45 till 63:33 kronor och för pensionerad delägare från 33:75 till 47:50 kronor. Vid ett genomförande av nämndens löne- och pensionsregleringsförslag skulle alltså, utan höjning av pensionsprocenten, änke- och pupillpensionen höjas utöver vad revisorerna med sitt förslag åsyftat. Nämnden föreslår alltså icke någon höjning av pensionsprocenten. Detta innebär emellertid icke, att nämnden skulle ställa sig avvisande till en sådan åtgärd, vars genomförande givetvis är i hög grad beroende av kassans ekonomiska bärkraft. I fråga härom hänvisar nämnden till bifogade kostnadsberäkning.

Den förbättring i änke- och pupillpensioneringen, som följer med lönerogleringen, kommer endast blivande pensionstagare till godo. Revisorerna hava i sin ovan berörda framställning framhållit, att den ifrågasatta höjningen av folkskolläraryänkoras pensioner borde komma även de nuvarande pensionärerna till del, och har direktionen i sitt underdåniga utlåtande ställt sig sympatiskt till denna tanke. Vid den senaste regleringen av änkepensionerna sökte man tillgodose de äldre pensionärerna genom att låta förhöjningen verka retroaktivt på samtliga redan utgående pensioner. Förbättringen av de lägsta pensionerna blev emellertid, som direktionen anmärkt, obetydlig, då den belöpte sig till 10 à 20 kronor.

Vad sålunda anförts till förmån för höjning av de minsta änke- och pupillpensionerna finner nämnden för sin del beaktansvärt. I allmänhet synes den principen böra uppställas, att pensionen till änka efter tjänstinnehavare, som givit sin fulla arbetskraft i det allmännas tjänst, åtmins-

stone icke bör understiga ett belopp, motsvarande vad som under rådande tidsförhållanden kan anses utgöra existensminimum.

Frågan blir då, hur det förefintliga behovet hos ifrågavarande kategori pensionstagare lämpligast bör tillgodoses. Såsom ovan nämnts, har man förut tillgripit den utvägen att även för redan utgående pensioner höja den procentsats, efter vilken pension beräknas på vederbörande delaktighetsbelopp. Något förslag i den riktningen finner sig nämnden, av anledning som förut utvecklats, nu icke böra framställa. Vill man bereda de nuvarande pensionärerna en utkomst, som svarar mot den förut uppställda fordran på skäligt existensminimum, lär det icke kunna ske på annat sätt än genom beviljande av särskilda tillägg till de nu utgående pensionsbeloppen. I sådant avseende vill nämnden erinra om, på vilket sätt motsvarande angelägenhet blivit löst beträffande äldre pensionerade folkskollärare. Såsom framgår av historiken i nämndens betänkande I, band III, sid. 326, beviljar Riksdagen ett särskilt anslag, av vilket, efter ansökan i varje särskilt fall, utgå fyllnadsbelopp till pensioner, vilka beviljats före den senaste löne-regleringen, så att hela pensionen kommer att uppgå till 600 kronor. Nämnden anser, att samma princip bör tillämpas för förbättring av de små änkepensionerna.

Då genomförandet av förevarande önskemål emellertid icke berör de i kassans reglemente fastställda grunderna för änke- och pupillpensioneringen, vill nämnden i avseende härå utöver vad ovan anförts icke göra annat uttalande, än det nämnden gjort i anledning av ingivna framställningar om ytterligare höjning av de från folkskollärarnas pensionsinrättning utgående minsta pensionerna, nämligen att de beröra en angelägenhet, som det torde ankomma på vederbörande myndigheter att i första hand bereda (bet. I, band I, sid. 402). Nämnden vill emellertid framhålla, att med en välbehövlig höjning av de nu utgående minsta änkepensionerna, med det sätt för frågans lösning, som nämnden förordat, icke nödvändigt behöver anstå, till dess de frågor, som röra änke- och pupillkassan, varda avgjorda.

Uti en till lärarelönenämnden den 1 mars 1915 ingiven skrivelse har Sverges kommunala ungdomsskolors lärareförening uttalat önskvärdheten av vissa ändringar i nu gällande bestämmelser angående pension åt änka och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, som varit lärare vid högre folkskola eller kommunal mellanskola.

Föreningen påpekar till en början, att lärarpersonalen vid högre folkskola och lärarpersonalen vid folkskola med avseende på beräkningsgrunderna för pensioner och pensionsavgifter äro fullständigt lika gynnsamt ställda inom folkskollärarnas pensionsinrättning, samt att så även varit förhållandet inom änke- och pupillkassan ända till 1907, då pension för änka efter delägare, som varit lärare vid egentlig folkskola höjdes till 25 % av delaktighetsbeloppet, medan motsvarande förmån för änka efter annan delägare icke undergick någon förhöjning.

Härigenom kom alltså lärarpersonalen vid högre folkskolor uti en mindre gynnad ställning inom kassan än lärarpersonalen vid egentliga folkskolor. Denna särställning måste av vederbörande kännas så mycket mera, som ingen motsvarande nedsättning i avgifterna tillerkändes de lärare, vilka ej fingo några ökade förmåner.

Till följd härav tillförsäkrade lärare vid folkskola sin möjligen efterlevande änka i pension 338 kronor och änka med barn 507 kronor genom en årlig pensionsavgift av 45 kronor, medan en nära nog dubbelt så hög avgift eller 80 kronor av lärare vid högre folkskola blott lämnade åt de efterlevande respektive 480 och 720 kronor i pension. Men inom försäkringsinrättningar i allmänhet gällde, att försäkringsbeloppen stiga i samma proportion som de erlagda årliga avgifterna. Så hade det ock ursprungligen varit ordnat inom folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Men efter år 1907 kunde denna matematiskt riktiga grundregel icke längre tillämpas å förhållandena inom denna försäkringsinrättning.

Samma undantagsställning gäller, framhålles det i skrivelsen, lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor. För lärare vid mellanskolan motsva-

ras en pensionsavgift å 106:67 kronor av en änkepension å 640 kronor. Hade förhållandet mellan avgift och pension varit detsamma som för lärare vid folkskolan, skulle redan en årsavgift av 85:02 kronor berättiga till nämnda pensionsbelopp. Jämföras motsvarande förhållanden i fråga om lärare vid mellanskolan och adjunkt vid läroverk eller folkskoleseminarium, framgår därav, att den förre genom en avgift av 106:67 kronor tillförsäkrar änka endast 640 kronor, medan den senare blott behöver erlægga en avgift av 102 kronor för en änkepension å 780 kronor. Lärarna vid kommunala mellanskolor hava sålunda fått sig ålagda i förhållande till grundlönen enastående höga avgifter till vederbörande änke- och pupillkassa; och dessa avgifter måste kännas mera betungande, då nämnda lärare finna pensionsvillkoren vara för dem mindre fördelaktiga än för vissa andra lärargrupper.

Med stöd av vad sålunda blivit anfört har Sveriges kommunala ungdomsskolors lärareförening hemställt, att lärarelönenämnden måtte taga ovan antydda synpunkter under omprövning samt framställa förslag till sådan ändring i nu gällande grunder, att lärarpersonalen vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor bliver med avseende på förhållandet mellan stadgade avgifter och tillförsäkrade pensioner till efterlevande lika gynnsamt ställd som lärarpersonalen vid folkskolorna.

Det i berörda skrivelse framställda önskemålet, att ifrågavarande lärare måtte bliva gynnsammare ställda i avseende å förhållandet mellan pensionsavgift och beloppet av änke- och pupillpension, skulle kunna tillgodoses antingen genom en höjning av den procent av delaktighetsbeloppet, varmed pension skall utgå, eller genom en sänkning av pensionsavgiften. Beträffande en höjning av pensionsprocenten vill nämnden erinra om att denna fråga för de högre folkskolornas lärares vidkommande berördes i den kungl. proposition till 1907 års riksdag, i vilken föreslogs en höjning av pensionen för änka efter folkskollärare till 25 procent av lära-

rens delaktighetsbelopp. I propositionen framhölls, hurusom med en motsvarande ökning av pensionen för änka efter lärare vid högre folkskola denna pension skulle utgå med högre belopp än t. ex. det pensionsbelopp, som åtnjöttes av änka efter adjunkt vid folkskoleseminarium, och syntes det departementschefen av denna jämförelse framgå, att någon höjning av pensionen för änka efter lärare vid högre folkskola icke borde i det dåvarande sammanhanget ifrågakomma.

En liknande jämförelse mellan de pensioner, som ämneslärare vid kommunal mellanskola och adjunkt vid allmänt läroverk med de efter genomförandet av nämndens förslag till löne- och pensionsreglering för dessa lärare gällande delaktighetsbelopp i respektive änke- och pupillkassor skulle bereda sina efterlevande, ger vid handen, att änka efter lärare vid kommunal mellanskola, om pensionen utginge med 25 procent av delaktighetsbeloppet, skulle uppbära i pension 925 kronor årligen, medan pensionen för änka efter adjunkt vid allmänt läroverk skulle utgå med ett lägre belopp, nämligen 880 kronor. Vid sådant förhållande anser nämnden ej lämpligt att frångå nu gällande bestämmelse angående storleken av pension för änka efter ämneslärare vid kommunal mellanskola, nämligen att pensionen skall utgå med 20 procent av lärarens delaktighetsbelopp. För lärare vid högre folkskola bör givetvis gälla samma bestämmelse som för lärare vid kommunal mellanskola. Om någon utjämning i den riktning, som i ovanberörda framställning påyrkas, skall komma till stånd, torde den sålunda böra ske i form av lättnad i de utgående avgifterna. Det kan dock ifrågasättas, om en dylik nedsättning i avgiftsprocenten kan vidtagas för högre folkskolans och kommunala mellanskolans lärare, utan att samma åtgärd vidtages även beträffande dövtumlärare, folkhögskollärare, folkskolinspektörer m. fl. delägargrupper i samma änke- och pupillkassa. Detta är emellertid en fråga, till vars lösning det icke torde ankomma på nämnden att taga initiativ.

Nämnden föreslår alltså

a) angående delaktighet i kassan,

att, med upphävande av den stadgade rättigheten för kvinnlig befattningshavare att såsom delägare inträda i kassan, sådan rättighet må tillkomma lärarinna, vars man är död och som har barn i den i § 13 av kassans reglemente angivna åldern; samt

att om avsatt delägare vid sin död efterlämnar änka eller barn i den ålder, att pension eljest enligt kassans reglemente bort utgå till dem, dessa må äga rätt till pension till det belopp, vartill enligt försäkringstekniska grunder de erlagda avgifterna berättiga;

b) angående delaktighetsbelopp,

att skoldistrikt, som lämnar lärare större lön än den i lag stadgade minimilönen samt tillförsäkrar honom högre tjänstepension än den, som för honom kommer att utgå från folkskollärarnas pensionsinrättning, må äga rätt att för sådan lärare, då han är delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, vinna delaktighet med större belopp än ovan nämnda minimilön, dock att det högre delaktighetsbeloppet i intet fall må överstiga den lön, läraren enligt vederbörligen fastställd lönestat verkligen åtnjutit, ersättning för övertidsläsning och naturaförmåner samt familjetillägg däri icke inräknade;

c) angående pensionsavgifterna,

att lärarinna, som, enligt vad ovan föreslagits, äger rättighet att vara delägare i kassan, icke må åläggas skyldighet att betala avgift till densamma;

att skoldistrikt, som, i överensstämmelse med vad ovan föreslagits, för lärare vunnit delaktighet i kassan med ett högre delaktighetsbelopp än det lagstadgade, skall vara skyldigt att svara för den avgift, som utöver lärarens bidrag må erfordras för att täcka omkostnaderna för den del av pensionen, varmed denna överskjuter lagstadgad pension; samt

att lärarnas avgifter erläggas på sådant sätt, att vid varje utbetalning av lön eller pension avdrag göres för den pensionsavgift, som belöper på den tid, för vilken lönen eller pensionen utbetalas;

d) angående rätt till pension,

att det må ankomma på direktionens prövning, huruvida änka efter delägare, som ingått äktenskap på sotsängen, må komma i åtnjutande av pension, dock att äktenskap, ingånget för att legitimera barn, alltid skall medföra pensionsrätt;

att barn efter delägare vare berättigade till pension intill uppnådda tjuguettt års ålder; samt

att i andra punkten av § 13 orden »utblottade tillstånd» utbytas mot »saknaden av annan tillgång».

Kap. III. Småskollärarpersonalens änke- och pupillpensionering.

Historik.

Småskolans lärare äga icke delaktighet i någon änke- och pupillkassa.

Motion vid 1911 års riksdag. Frågan om rätt till pension för änka och barn efter avliden småskollärare var föremål för Riksdagens omprövning år 1911. En motion väcktes då om, att Riksdagen måtte bevilja dels ett årligt bidrag av 300 kronor till avlidne småskolläraren J. S. Peterssens änka att utgå, så länge hon levde ogift, dels ock till Peterssens två minderåriga döttrar vardera ett årligt underhåll av 100 kronor, intill dess de fyllt aderton år.

Motiveringen utgjordes väsentligen av en hänvisning till ett av kyrkoherden i församlingen utfärdat intyg. Genom detta intyg vitsordades bland annat följande. Nämnde Petersson hade varit anställd inom en och samma församling under åren 1877—1910, således icke mindre än 34 år, såsom dels småskollärare (1877—85), dels biträdande lärare vid folkskola (1886—96), dels ock lärare vid mindre folkskola (1897 till sin död). Under en stor del av denna tid hade han tjänstgjort såsom ambulering lärare med tjänstgöring än här, än där i hemmen, dit småskolan varit förlagd, enär skoldistriktet varit i saknad av särskilda småskolelokaler. Peterssens löneförmåner utgjorde till en början 60 kronor årligen jämte föda och husrum. Under åtskilliga år måste han följa med än det ena och än det andra av sina skolbarn för att i deras hem åtnjuta dessa

naturaförmåner. År 1885 ökades den kontanta lönen till 300 kronor, vilket belopp 1886 ändrades till 275 kronor kontant samt fri bostad, för att sedermera under årens lopp så småningom ökas, så att han år 1910 hade 780 kronor jämte bostad och ersättning för vedbrand. Då Petersson under många år hade haft en försvagad hälsa, till följd varav hans tjänst de sista två åren huvudsakligen bestritts av sjukvikarie, till vars avlönande han själv bidragit enligt lag, och då han med sin efterlevande maka hade fem barn, hade han ständigt levat under stort ekonomiskt tryck, på grund varav han vid upprepade tillfällen måst anlita kommunens hjälp, varför han vid sin död efterlämnade familjen i stor fattigdom. Utsikterna syntes också vara synnerligen små för änkan, att, ovan som hon var vid grövre kroppsarbete och därtill försvagad av årslånga umbäranden, ansträngande långvarig sjukvård m. m., någonsin bli i stånd att utan bidrag av kommunen försörja sig eller de sina.

Då det vore i ytterst sällsynta fall, manliga lärare vore anställda vid sådan skola som den nämnda, trodde motionären, att ett riksdagsbeslut i av honom ifrågasatt riktning icke kunde bliva ett prejudikat, som innebure fara för framtiden.

Bankoutskottet, som behandlade frågan, avstyrkte motionen på den grund, att, enligt utskottets mening, tillräckliga skäl ej blivit anförda för beviljande av understödet.

Vid frågans behandling i andra kammaren yttrade motionären, att han trodde, att vad som föranlett utskottets beslut varit helt och hållet formella hänsyn, i det att utskottet hyst farhågor för konsekvenserna av ett bifall till motionen, och han betonade ytterligare, att faran vore ringa, då ju de manliga lärarna vid dessa skolor visade tendens att försvinna. Den ledamot av bankoutskottet, som försvarade dettas ståndpunkt, yttrade, att det syntes såväl honom som utskottet, att om det vore skäl bevilja en sådan änka pension, så borde denna fråga tagas upp i sin helhet, så att man kunde få ordnade pensionsförhållanden

även för denna grupp av änkor. Han erinrade om, att framställning gjorts till Kungl. Maj:t i sådana frågor, och att det fanns en hel del äldre folkskollärare, som blivit pensionerade även under den tid, då icke några ordnade pensionsförhållanden för dem förefunnos. Då funnes, enligt hans mening, naturligtvis utsikt till, att Kungl. Maj:t skulle kunna välvilligt upptaga en sådan fråga som den förevarande, och han trodde därför, att det icke vore omöjligt att gå till Kungl. Maj:t med en sådan framställning. Han ansåg, att om så skett, hade frågan haft ett annat läge. En ledamot av kammaren, en folkskolinspektör, fann utskottets sätt att behandla frågan fullt riktigt ur de synpunkter, som utskottet utgått ifrån. Han trodde dock, att här föreläge så ömmande förhållanden, att kammaren skulle få svårt att säga nej till motionen. I den form, vari motionen förelåg, hade dock utskottet haft ett starkt skäl att icke tillstyrka motionen. Det hade nämligen begärts 300 kronor för änkan och 100 kronor för vart och ett av de två omyndiga barnen eller ett belopp, vilket vore ungefär detsamma som en folkskolläraränka kunde få, sedan mannen varit medlem av änke- och pupillkassan och erlagt avgift till denna. Han ville därför påminna om, att kammaren nyss beviljat en änka i ungefär samma levnadsställning och med två oförsörjda barn 240 kronor, och hemställde, att Riksdagen måtte bevilja ett understöd av 240 kronor att från och med 1912 årligen utgå till framlidne småskolläraren J. S. Peterssons änka, så länge hon levde ogift. I detta instämde flera talare, däribland motionären, som således återtog sitt förra yrkande. En talare ansåg frågan vara en fattigvårdsangelägenhet och fann det naturligt, om församlingen droge försorg om familjen.

Vid verkställd votering vann utskottets hemställan 81 röster och det framställda yrkandet om 240 kronor i understöd 73 röster.

Första kammaren beslutade även i enlighet med utskottets hemställan.

Inkommen framställning. Till nämnden har remitterats en till Kungl. Maj:t i maj 1911 inkommen underdånig framställning från ovan omförmålde småskollärare J. S. Peterssons änka. I nämnda framställning hänvisas bland annat till ovanberörda motion jämte dess behandling i Riksdagen och anhålles, att Kungl. Maj:t måtte draga försorg om, att petitionären tillerkändes pension för sig och sina omyndiga barn med i nämnda motion angivna belopp eller ock med den ändring däri, som kunde finnas vara av nöden.

Över denna framställning har hörts bland andra Kungl. Maj:ts Befallningshavande i Jönköpings län, som infordrat yttranden från kyrkostämman samt kyrko- och skolrådet m. fl. i den församling, där småskolläraren Petersson tjänstgjort. I utlåtandena vitsordades, att ifrågavarande familj befunde sig i tryckta levnadsomständigheter, och hemställdes, att petitionärens underdåniga anhållan måtte bliva bifallen.

Statskontoret har även behandlat frågan och yttrat, att det ansåge billigt, att något årligt understöd av statsmedel bereddes sökanden, och ville statskontoret för sin del förorda en pension å 200 kronor att under sökandens återstående livstid, från allmänna indragningsstaten utgå från och med år 1912 och så länge hon förbleve änka. Statskontoret ifrågasatte även, huruvida icke i detta fall borde såsom villkor för statsunderstödet uppställas, att vederbörande skoldistrikt även lämnade något bidrag, exempelvis 100 kronor årligen, till sökandens underhåll.

Ecklesiastikdepartementet har sedermera låtit genom sin statistiska avdelning anskaffa upplysningar om år 1910 i tjänst varande samt pensionerade biträdande lärares i folkskolor, lärares i mindre folkskolor och lärares i småskolor civilstånd och antal barn under aderton år.

Lärarelönenämndens utlåtande och förslag.

De förslag, lärarelönenämnden avgivit dels den 31 oktober 1914 angående småskollärarpersonalens rättsliga ställning och avlöningsförhållanden,

dels ock den 8 november 1915 angående ombildning av småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt till en pensionsanstalt, gå samtliga ut på att bereda ifrågavarande personal de förmåner, som i allmänhet pläga vara förenade med tjänstemannaanställning. Återstår nu att till den rad av åtgärder, som sålunda föreslagits, foga ännu en, nämligen beredandet av reliktpension åt berörda personal.

Att småskollärarna sakna förmånen av pension åt efterlevande anhöriga anser nämnden vara en av de allvarligaste bristerna i lönelagstiftningen på skolväsendets område. Med sina små löner kunna dessa lärare i regel omöjligen avsätta något för ifrågavarande ändamål. Vid sådan lärares död måste därför, där hustrun icke har krafter nog att uppehålla den efterlämnade familjen, densamma hemfalla åt fattigvården, en eventualitet, som, såsom av ovan lämnade historik framgår, av en ledamot inom Riksdagen framstälts såsom en helt naturlig sak. Att en lärare, som nedlägger sitt livs arbete i det allmännas tjänst, icke skall se någon annan utsikt för de sina, när han faller ifrån, än fattigvården, anser nämnden ovärdigt. Att ett sådant förhållande över huvud taget i vår tid existerar, kan endast bero därpå, att det gäller en liten, tillbakasatt och mycket litet inflytelserik kår. Men denna omständighet gör det för nämnden så mycket mera angeläget att, i den mån nämnden förmår, söka bidra till det nu påtalade missförhållandets undanröjande. Nämnden anser sig alltså böra väcka förslag om åtgärder för beredande av änke- och pupillpension åt småskollärarkåren. Frågan blir då, huru denna angelägenhet lämpligast bör ordnas.

Inom den svenska statsförvaltningen torde det vara regel, att änke- och pupillpensionerna till huvudsaklig del bekostas av befattningshavarna själva. Denna regel kan icke, med det löneförslag nämnden förordat för småskollärarna, läggas på denna kår. Vid avvägandet av förhållandet mellan lönerna för manliga och kvinnliga befattningshavare inom övriga lärarkårer har nämnden tagit hänsyn bl. a. till den omständigheten, att

de manliga befattningshavarna äro skyldiga att lämna bidrag till änke- och pupillkassan. Och har nämnden bl. a. på grund härav föreslagit högre lönebelopp för manliga än för kvinnliga befattningshavare. Vad småskollärarkåren angår, har däremot nämnden på särskilt angivna skäl endast föreslagit en enda, för kvinnliga befattningshavare beräknad lönestat, som även skulle gälla för manliga småskollärare, där sådana förekomma. Om nu de manliga småskollärarna åläggas att lämna bidrag till någon änke- och pupillkassa, skulle de, i den mån de icke åtnjuta familjetillägg, få åtnöjas med en lägre behållen löneinkomst än deras kvinnliga kamrater. Saken kan också, vad manliga småskollärare angår, uttryckas så, att deras löner, i förslaget, icke bestämts med hänsyn till någon skyldighet för dem att betala avgift till efterlevande anhörigas försörjning.

Man kan nu, om man vill bereda småskollärarna förmånen av änke- och pupillpension, gå till väga på två olika sätt: antingen så, att de manliga lärarna åläggas skyldighet att betala avgift till en änke- och pupillkassa och få sin lön höjd med ett mot denna avgift svarande belopp, eller ock så, att de få ifrågavarande förmån utan någon särskild avgift. I realiteten är det samma sak; skillnaden ligger endast i bokföringssättet.

För nämnden står det klart, att det senare alternativet är det i alla avseenden enklaste och därför här bör komma till användning, då i detta fall icke, såsom i fråga om andra kårer, några omständigheter av historisk natur lägga hinder i vägen.

Om alltså lärarna själva icke skola lämna bidrag till reliktpensioneringen, så inställer sig den frågan, av vem denna förmån skall bekostas. Såsom av den ovan lämnade historiken framgår, har statskontoret framkastat den tanken, att omkostnaderna för berörda ändamål skulle bestridas av stat och kommun gemensamt. Mot en sådan anordning komma helt visst kommunerna att med styrka framhålla, att de icke äro förpliktade att bidraga till övriga kommunalt anställda lärares änke- och pupillpensionering. Ehuru nämnden icke anser detta skäl alldeles oangripligt, tror

nämnden dock, att det kommer att anses som avgörande för den föreliggande frågan. I så fall återstår endast möjligheten, att änke- och pupillpensionerna helt bekostas av staten. Nämnden har ansett sig kunna ansluta sig till denna mening bl. a. därför, att, såsom av bifogade kostnadsberäkning framgår, det endast gäller relativt obetydliga belopp.

Den tanke, som enligt nämndens mening sålunda bör läggas till grund för lösningen av spörsmålet om småskollärarnas änke- och pupillpensionering, kan utföras på olika sätt. Inom nämnden har, under hänvisning till de manliga småskollärarnas ringa antal och till det förhållandet, att denna kår är stadd i minskning, framkastats den tanken, att frågan skulle lösas in casu, genom hänvändning i varje fall till Kungl. Maj:t och av Kungl. Maj:t till Riksdagen. Enligt nämndens mening är en lösning genom en generell lagstiftning att föredraga, emedan dels statsmakternas besvär med dessa frågor därigenom skulle minskas, dels ock förmånen av änke- och pupillpension bör tillkomma ifrågavarande kår som en lagligen tillförsäkrad rätt, icke som en diskretionärt beviljad nådegåva, som kan tänkas bliva inhiberad.

Frågan blir då, av vilka allmänna medel änke- och pupillpensionerna böra utbetalas. Med hänsyn till ifrågavarande lärares fåtalighet och ständigt minskade antal torde det ej vara lämpligt att för berörda ändamål upprätta någon särskild kassa. Nämnden anser det enklaste vara, att småskollärarnas änke- och pupillpensionering handhaves av direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning, samt att pensionerna utbetalas från någon under dess förvaltning stående kassa, exempelvis folkskollärarnas änke- och pupillkassa, mot det att kassan årligen av statsmedel erhåller ersättning för vad den under närmast föregående år för ifrågavarande ändamål utlagt, eventuellt inberäknat ersättning för ränteförlust.

Delaktighet i den sålunda ifrågasatta rätten till pension för efterlevande anhöriga bör givetvis tillkomma envar manlig småskollärare, som är delaktig i småskollärarnas pensionsanstalt och som har hustru eller

barn i den ålder, att pension bör ifrågakomma. Sådan delaktighet bör ock tillkomma i nämnda pensionsinrättning delaktig kvinnlig befattningshavare, som är änka och har barn i nyss angivna ålder.

Beträffande rätt till pension och de utgående pensionernas belopp böra i övrigt i tillämpliga delar gälla samma bestämmelser, som i sådant avseende äro eller varda stadgade i reglementet för folkskolläraernas änke- och pupillkassa, med det undantag dock att änkepension torde böra sättas till 30 procent av den avlidne befattningshavarens lagstadgade kontanta lön i högsta lönegraden och barnpension i förhållande härtill, på sätt i nämnda reglemente stadgas.

De närmare bestämmelser, som äro erforderliga för tillämpning av dessa grunder, torde böra meddelas av Konungen.

Förslag till författning

angående pensionering av änkor och barn efter avlidna småskollärare.

Änkor och barn efter avlidna lärare vid mindre folkskolor och småskolor samt biträdande lärare vid folkskolor äga rätt till pension enligt här nedan meddelade bestämmelser.

1. Rätt till pension tillkommer änka och barn efter manlig lärare, som är delaktig i småskolläraernas pensionsinrättning, så ock barn efter i denna pensionsinrättning delaktig kvinnlig lärare, som är änka.

2. I fråga i övrigt om rätten till pension och om de utgående pensionernas belopp gälla i tillämpliga delar samma bestämmelser, som i sådant avseende äro stadgade i reglementet för folkskolläraernas änke- och pupillkassa, med det undantag dock att änkepension utgår med 30 procent av den för den avlidne läraren lagstadgade kontanta avlöningen i högsta lönegraden, familjetillägg, ersättning för övertidsläsning samt för bostad och bränsle däri icke inräknade, och barnpension i förhållande härtill enligt de i nämnda reglemente stadgade grunder.

3. För den ifrågavarande lärarpersonal sålunda tillförsäkrade förmån erlægges ingen avgift.

4. Ansökningar om pension skola prövas av direktionen för folkskollärarnas änke- och pupillkassa.

5. Pensionerna utanordnas av folkskollärarnas änke- och pupillkassas medel, åliggande det direktionen för kassan att varje år hos Kungl. Maj:t till ersättning anmäla det belopp, som under näst föregående år av kassans medel utbetalts för ifrågavarande ändamål.

6. De närmare bestämmelser, som för tillämpning av de i denna författning stadgade grunder må finnas erforderliga, meddelas av Konungen.

Vad nämnden sålunda föreslagit i fråga om änke- och pupillpension åt småskollärarpersonalen, ingår som ett moment i nämndens lönereglerringsförslag i dess helhet och skulle sålunda komma att prövas i samband med sistnämnda ärende. Antagas kan, att åtskillig tid kommer att förflyta, innan detta ärende i sin helhet blir slutgiltigt avgjort. Nämnden anser icke, att med prövning av den till nämnden remitterade ansökan om pension av änkan efter avlidne småskolläraren J. S. Petersson bör till dess anstå. Nämnda ansökan liksom andra ansökningar i samma syfte, som må inkomma, innan änke- och pupillpensioneringsfrågan blir reglerad, torde böra föranleda nådiga framställningar till Riksdagen med äskande om pension, till beloppet bestämd i överensstämmelse med här ovan angivna grunder, att utgå från allmänna indragningsstaten eller möjligen från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. Nämnden, vilken det icke torde tillkomma att närmare ingå på sistberörda ärende, vill till slut framhålla, att frågan om beredande av änke- och pupillpension åt småskollärarpersonalen kan lösas i huvudsaklig överensstämmelse med här ovan framställda förslag oberoende av lönefrågan i övrigt.

Särskilda yttranden.

Av *Per-Elof Lindström*.

I ett till nämndens första betänkande fogat yttrande har jag tillkännagivit, att jag icke biträder nämndens uppfattning angående grunderna för beräkning av kvinnliga lärares löner. En konsekvens av nämndens uppfattning i denna fråga är att kvinnliga lärare skulle kunna vara delaktiga i änke- och pupillkassan utan erläggande av någon avgift. Jag anhåller nu få tillkännagiva, att jag icke heller delar nämndens mening i denna senare punkt.

Att nämndens uppfattning angående beräkningen av kvinnliga lärares löner konsekvent leder till den ståndpunkten, att dessa befattningshavare skulle kunna vara delaktiga i änke- och pupillkassan utan erläggande av någon avgift stärker mina förut uttalade tvivel om riktigheten av nämndens uppfattning i den förra frågan.

Av *Sven Nylund*.

En av de specialfrågor, för vilka nämndens uppmärksamhet påkallats, berör den olikhet i grunderna beträffande änke- och pupillpensioneringen, som i vissa avseenden gäller för olika delägargrupper inom de pensionskassor, varom nu är fråga. Att verkställa utredning och framlägga förslag om större enhetlighet i dessa grunder, i vad de röra t. ex. förhållandet mellan delaktighetsbelopp, avgifter och pensionernas storlek, har nämnden på anförda skäl ansett ligga utom dess uppgift.

De problem, som nu antydda fråga innesluter, stå i allt för intimt samband med livets realiteter och med historiska förhållanden för att kunna eller böra lösas efter någon gemensam matematisk formel. Detta vare sig jämförelse anläggas mellan olika änke- och pupillkassor eller mellan olika delägargrupper inom samma kassa. När på Kungl. Maj:ts förslag riksdagen år 1907 höjde pensionen för folkskolläraryänkor med fem procent av delaktighetsbeloppet, skedde det uppenbarligen icke för att sätta folkskollärarygruppen inom änke- och pupillkassan i en »förmånligare» ställning än andra delägargrupper utan helt enkelt i det praktiska syftet att genom ett tillskott i pensionsbeloppen höja ifrågavarande pensionärer över rena svältgränsen. Samma billighetshänsyn — sannolikt även rent matematiska skäl, med hänsyn till att kassans stora överskott bildats huvudsakligen av folkskollärarnas avgifter, ävensom därtill att folkskollärarna på grund av jämförelsevis tidig befordringsålder betala avgifter under i genomsnitt ett större antal år än övriga delägare — tala för, att sistnämnda lärare med sina mindre delaktighetsbelopp allt framgent böra få beräkna änkepensionen efter en något högre procent än exempelvis de lärar- och tjänstemannakårer, vilka under det senaste tiotalet år utan några retroaktivavgifter vunnit delägarskap i folkskollärarnas änke- och pupillkassa med höga delaktighetsbelopp. Så till vida torde min uppfattning icke stå i strid mot nämndens. För min del har jag emellertid ansett, att även högre folkskolans lärare, vilka ända från början varit delaktiga i folkskollärarnas änke- och pupillkassa — intill 1908 efter alldeles samma grunder som folkskollärare — borde, liksom dessa senare, få beräkna änkepensionen efter tjugofem procent av delaktighetsbeloppet.

Av *Olof Olsson*.

I särskilt yttrande till lärarelönenämndens den 31 oktober 1914 avgivna betänkande har jag för vissa såväl manliga som kvinnliga lärare vid läroverk och seminarier förordat andra lönebelopp än de av nämnden

föreslagna. Då de avvikande delaktighetsbelopp i änke- och pupillkassan, som härav bli en följd, lätt framgå av nämnda yttrande, synas de inte behöva här angivas.

Av *Anna Sörensen*.

På grund av de avlöningsbelopp, som jag i särskilt yttrande till nämndens den 31 oktober 1914 avgivna betänkande föreslagit för vissa kvinnliga befattningshavare, föreslår jag,

att delaktighetsbeloppet må utgöra:

för kvinnliga rektorer vid högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier 4,100 kronor;

för kvinnliga rektorer vid statens samskolor 3,600 kronor;

för kvinnliga lektorer vid allmänna läroverk, högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier 3,800 kronor;

för kvinnliga andra lektorer vid allmänna läroverk 3,200 kronor; samt

för kvinnliga övningsskollärare vid statens folkskoleseminarier 2,650 kronor.

Bilaga I.

Tabeller till belysning av övningslärares vid allmänna läroverk, högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier änkepensioner enligt nu gällande och enligt av lärarelönenämnden föreslagna grunder.

De i kolumn 7 upptagna pensionsbeloppen gälla under förutsättning, att lärarens undervisningsskyldighet under de tio sista åren i medeltal per år omfattat motsvarande i kolumn 1 angivna timantal.

Tab. 1. Teckningslärare vid högre allmänna läroverk.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veckotimmar.	Nu gällande			Lärarelönenämndens förslag till		
	avlönning i högsta lönegrad.	delaktighetsbelopp.	änkepension.	avlönning i högsta lönegrad.	delaktighetsbelopp.	änkepension.
32	4 125	2 750	100 + 550 = 650	4 960	3 306·67	100 + 662 = 762
31	4 000	>	>	4 810	3 206·67	100 + 642 = 742
30	3 875	>	>	4 650	3 100—	100 + 620 = 720
29	3 750	>	>	4 500	3 000—	100 + 600 = 700
28	3 625	>	>	4 340	2 893·33	100 + 579 = 679
27	3 500	>	>	4 190	2 793·33	100 + 559 = 659
26	3 375	2 000	100 + 400 = 500	4 030	2 686·67	100 + 538 = 638
25	3 250	>	>	3 880	2 586·67	100 + 518 = 618
24	3 125	>	>	3 720	2 480—	100 + 496 = 596
23	3 000	>	>	3 570	2 380—	100 + 476 = 576
22	2 875	>	>	3 410	2 273·33	100 + 455 = 555
21	2 750	>	>	3 260	2 173·33	100 + 435 = 535
20	2 625	>	>	3 100	2 066·67	100 + 414 = 514
19	2 500	>	>	2 950	2 000—	100 + 400 = 500
18	2 375	>	>	2 790	>	>
17	2 250	>	>	2 640	>	>
16	2 125	>	>	2 480	>	>
15	2 000	>	>	2 330	>	>

Anmärkingar till tabellerna 1—13.

1. Uti kolumnerna 4 och 7 angivas dels grundpension och tilläggspension, dels summan av dessa.
2. Angående sättet för beräkningen av de i kolumn 5 angivna lönebeloppen se lärarelönenämndens betänkande I, band 1, sid. 165 o. f., sid. 201 o. f. samt sid. 234 o. f.

Tab. 2. Teckningslärare vid real- och samskolor.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veckotimmar.	Nu gällande			Lärarelönenämndens förslag till		
	avlönning i högsta lönegrad	delaktig- hets- belopp.	änkepen- sion.	avlönning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	änkepen- sion.
32	3 540	2 000	100 + 400 = 500	4 800	3 200	100 + 640 = 740
31	3 430	»	»	4 650	3 100	100 + 620 = 720
30	3 320	»	»	4 500	3 000	100 + 600 = 700
29	3 210	»	»	4 350	2 900	100 + 580 = 680
28	3 100	»	»	4 200	2 800	100 + 560 = 660
27	2 990	»	»	4 050	2 700	100 + 540 = 640
26	2 880	»	»	3 900	2 600	100 + 520 = 620
25	2 770	»	»	3 750	2 500	100 + 500 = 600
24	2 660	»	»	3 600	2 400	100 + 480 = 580
23	2 550	»	»	3 450	2 300	100 + 460 = 560
22	2 440	»	»	3 300	2 200	100 + 440 = 540
21	2 330	1 350	100 + 270 = 370	3 150	2 100	100 + 420 = 520
20	2 220	»	»	3 000	2 000	100 + 400 = 500
19	2 110	»	»	2 850	1 900	100 + 380 = 480
18	2 000	»	»	2 700	1 800	100 + 360 = 460
17	1 890	»	»	2 550	1 700	100 + 340 = 440
16	1 780	»	»	2 400	1 600	100 + 320 = 420
15	1 670	»	»	2 250	1 500	100 + 300 = 400
14	1 560	900	100 + 180 = 280	2 100	1 400	100 + 280 = 380
13	1 450	»	»	1 950	1 300	100 + 260 = 360
12	1 340	»	»	1 800	1 200	100 + 240 = 340
11	1 230	»	»	1 650	1 100	100 + 220 = 320
10	1 120	»	»	1 500	1 000	100 + 200 = 300

Tab. 3. Musikh rare vid högre allmänna läroverk.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veckotimmar.	Nu gällande			Lärarelönenämndens förslag till		
	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	�nke pension.	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	�nke pension.
15	2 075	1 700	100 + 340 = 440	2 330	2 000	100 + 400 = 500
14	1 950	›	›	2 170	›	›
13	1 825	›	›	2 020	›	›
12	1 700	›	›	1 860	›	›

Tab. 4. Musikh rare vid real- och samskolor.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veckotimmar.	Nu gällande			Lärarelönenämndens förslag till		
	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	�nke pension.	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	�nke pension.
9	1 080	750	100 + 150 = 250	1 350	1 000	100 + 200 = 300
8	970	›	›	1 200	›	›
7	860	›	›	1 050	›	›
6	750	›	›	900	›	›

Tab. 5. Gymnastiklärare vid högre allmänna läroverk.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veckotimmar.	Nu gällande			Läraralönenämndens förslag till		
	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	änkepension.	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	änkepension.
32	2 000 kr.	2 000	100 + 400 = 500	4 960	3 306·67	100 + 662 = 762
31	jämte för mera om-	»	»	4 810	3 206·67	100 + 642 = 742
30	fattande	»	»	4 650	3 100—	100 + 620 = 720
29	tjänst- göring ett	»	»	4 500	3 000—	100 + 600 = 700
28	tilläggs-	»	»	4 340	2 893·33	100 + 579 = 679
27	arvode, som i	»	»	4 190	2 793·33	100 + 559 = 659
26	varje sär-	»	»	4 030	2 686·67	100 + 538 = 638
25	skilt fall	»	»	3 880	2 586·67	100 + 518 = 618
24	av K.	»	»	3 720	2 480—	100 + 496 = 596
23	Maj:t be-	»	»	3 570	2 380—	100 + 476 = 576
22	stämnes, dock högst	»	»	3 410	2 273·33	100 + 455 = 555
21	650 kr. per år.	»	»	3 260	2 173·33	100 + 435 = 535

Tab. 6. Gymnastiklärare vid real- och samskolor.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veckotimmar.	Nu gällande			Lärarelönenämndens förslag till		
	avlönning i högsta lönegrad.	delaktighetsbelopp.	änkepen- sion.	avlönning i högsta lönegrad.	delaktighetsbelopp.	änkepen- sion.
32	900 kr.	900	100 + 180 = 280	4 800	3 200	100 + 640 = 740
31	jämte för mera om-	»	»	4 650	3 100	100 + 620 = 720
30	fattande	»	»	4 500	3 000	100 + 600 = 700
29	tjänstgöring ett	»	»	4 350	2 900	100 + 580 = 680
28	tilläggsarvode,	»	»	4 200	2 800	100 + 560 = 660
27	som i varje särskilt	»	»	4 050	2 700	100 + 540 = 640
26	fall av	»	»	3 900	2 600	100 + 520 = 620
25	K. Maj:t	»	»	3 750	2 500	100 + 500 = 600
24	bestäm- mes, dock	»	»	3 600	2 400	100 + 480 = 580
23	högst	»	»	3 450	2 300	100 + 460 = 560
22	650 kr.	»	»	3 300	2 200	100 + 440 = 540
21	per år.	»	»	3 150	2 100	100 + 420 = 520
20		»	»	3 000	2 000	100 + 400 = 500
19		»	»	2 850	1 900	100 + 380 = 480
18		»	»	2 700	1 800	100 + 360 = 460
17		»	»	2 550	1 700	100 + 340 = 440
16		»	»	2 400	1 600	100 + 320 = 420
15		»	»	2 250	1 500	100 + 300 = 400
14		»	»	2 100	1 400	100 + 280 = 380
13		»	»	1 950	1 300	100 + 260 = 360

Tab. 7. Lärare i teckning vid Högre lärarinnesseminariet.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veckotimmar.	Nu gällande			Lärarelönenämndens förslag till		
	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp. *)	änkepension. *)	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	änkepension.
26	2 600	—	—	4 030	2 686.67	100 + 538 = 638
25	2 500	—	—	3 880	2 586.67	100 + 518 = 618
24	2 400	—	—	3 720	2 480—	100 + 496 = 596
23	2 300	—	—	3 570	2 380—	100 + 476 = 576
22	2 200	—	—	3 410	2 273.33	100 + 455 = 555

Tab. 8. Lärare i musik och sång vid Högre lärarinnesseminariet.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veckotimmar.	Nu gällande			Lärarelönenämndens förslag till		
	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp. *)	änkepension. *)	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	änkepension.
18	2 000	—	—	2 790	2 000—	100 + 400 = 500
17	1 900	—	—	2 640	,	,
16	1 800	—	—	2 480	,	,
15	1 700	—	—	2 330	,	,
14	1 600	—	—	2 170	,	,

*) För närvarande finnes intet stadgat rörande de i tab. 7 och 8 upptagna övningslära-
 rarnas delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa.

Tab. 9. Lärare i teckning vid folkskoleseminarier.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veckotimmar.	Nu gällande			Lärarelönenämndens förslag till		
	avlöning i högsta lönegrad	delaktig- hets- belopp.	änkepension.	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	änkepension.
32	3 400	1 050	100 + 210 = 310	4 960	3 306.67	100 + 662 = 762
31	3 300	»	»	4 810	3 206.67	100 + 642 = 742
30	3 200	»	»	4 650	3 100.—	100 + 620 = 720
29	3 100	»	»	4 500	3 000.—	100 + 600 = 700
28	3 000	»	»	4 340	2 893.33	100 + 579 = 679
27	2 900	»	»	4 190	2 793.33	100 + 559 = 659
26	2 800	»	»	4 030	2 686.67	100 + 538 = 638
25	2 700	»	»	3 880	2 586.67	100 + 518 = 618
24	2 600	»	»	3 720	2 480.—	100 + 496 = 596
23	2 500	»	»	3 570	2 380.—	100 + 476 = 576
22	2 400	»	»	3 410	2 273.33	100 + 455 = 555
21	2 300	»	»	3 260	2 173.33	100 + 435 = 535
20	2 200	»	»	3 100	2 066.67	100 + 414 = 514
19	2 100	»	»	2 950	2 000.—	100 + 400 = 500
18	2 000	»	»	2 790	»	»
17	1 900	»	»	2 640	»	»
16	1 800	»	»	2 480	»	»
15	1 700	»	»	2 330	»	»
14	1 600	»	»	2 170	»	»
13	1 500	»	»	2 020	»	»
12	1 400	»	»	—	—	—

Tab. 10. Lärare i musik och sång vid folkskoleseminarier.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veckotimmar.	Nu gällande			Lärarelönenämndens förslag till		
	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	änkepension.	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	änkepension.
32	3 400	1 350	100 + 270 = 370	4 960	3 306 67	100 + 662 = 762
31	3 300	>	>	4 810	3 206 67	100 + 642 = 742
30	3 200	>	>	4 650	3 100 —	100 + 620 = 720
29	3 100	>	>	4 500	3 000 —	100 + 600 = 700
28	3 000	>	>	4 340	2 893 33	100 + 579 = 679
27	2 900	>	>	4 190	2 793 33	100 + 559 = 659
26	2 800	>	>	—	—	—
25	2 700	>	>	—	—	—
24	2 600	>	>	—	—	—
23	2 500	>	>	—	—	—
22	2 400	>	>	—	—	—
21	2 300	>	>	—	—	—
20	2 200	>	>	—	—	—
19	2 100	>	>	—	—	—
18	2 000	>	>	—	—	—
17	1 900	>	>	—	—	—
16	1 800	>	>	—	—	—

Tab. 11. Lärare i gymnastik med lek och idrott vid folkskoleseminarier.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veekotimmar.	Nu gällande			Lärarelönenämndens förslag till		
	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	änkepension.	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	änkepension.
32	3 200	975	100 + 195 = 295	4 960	3 306·67	100 + 662 = 762
31	3 100	»	»	4 810	3 206·67	100 + 642 = 742
30	3 000	»	»	4 650	3 100·—	100 + 620 = 720
29	2 900	»	»	4 500	3 000·—	100 + 600 = 700
28	2 800	»	»	4 340	2 893·33	100 + 579 = 679
27	2 700	»	»	4 190	2 793·33	100 + 559 = 659
26	2 600	»	»	4 030	2 686·67	100 + 538 = 638
25	2 500	»	»	—	—	—
24	2 400	»	»	—	—	—
23	2 300	»	»	—	—	—
22	2 200	»	»	—	—	—
21	2 100	»	»	—	—	—
20	2 000	»	»	—	—	—
19	1 900	»	»	—	—	—
18	1 800	»	»	—	—	—
17	1 700	»	»	—	—	—
16	1 600	»	»	—	—	—
15	1 500	»	»	—	—	—
14	1 400	»	»	—	—	—
13	1 300	»	»	—	—	—
12						
11						

Tab. 12. Lärare i manlig slöjd vid folkskoleseminarier.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veckotimmar.	Nu gällande			Lärarelnämndens förslag till		
	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	änkepension.	avlöning i högsta lönegrad.	delaktig- hets- belopp.	änkepension.
32	2 350	975	100 + 195 = 295	4 320	2 880—	100 + 576 = 676
31	2 275	»	»	4 190	2 793·33	100 + 559 = 659
30	2 200	»	»	4 050	2 700—	100 + 540 = 640
29	2 125	»	»	3 920	2 613·33	100 + 523 = 623
28	2 050	»	»	3 780	2 520—	100 + 504 = 604
27	1 975	»	»	—	—	—
26	1 900	»	»	—	—	—
25	1 825	»	»	—	—	—
24	1 750	»	»	—	—	—
23	1 675	»	»	—	—	—
22	1 600	»	»	—	—	—
21	1 525	»	»	—	—	—
20	1 450	»	»	—	—	—
19	1 375	»	»	—	—	—
18	} 1 300	»	»	—	—	—
17						
16						

Tab. 13. Lärare i trädgårdsskötsel vid folkskoleseminarier.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Veckotimmar.	Nu gällande			Lärarelönenämndens förslag till		
	avlöning.	delaktighetsbelopp.	änkepension.	avlöning i högsta lönegrad.	delaktighetsbelopp.	änkepension.
32	Årligt arvode av i	—	—	4 320	2 880—	100 + 576 = 676
31	regel 1 700	—	—	4 190	2 793 33	100 + 559 = 659
30	kr., vid två	—	—	4 050	2 700—	100 + 540 = 640
29	seminarier	—	—	3 920	2 613 33	100 + 523 = 623
28	1 200 kr. och vid ett	—	—	3 780	2 520—	100 + 504 = 604
27	seminarium 2 000	—	—	3 650	2 433 33	100 + 487 = 587
26	kr. Dessutom i	—	—	3 510	2 340—	100 + 468 = 568
25	vissa fall	—	—	3 380	2 253 33	100 + 451 = 551
24	för extra	—	—	3 240	2 160—	100 + 432 = 532
23	tjänstgöring 75	—	—	3 110	2 073 33	100 + 415 = 515
22	kr. för veckotimme.	—	—	2 970	2 000—	100 + 400 = 500

Anm. 1. Lärare i trädgårdsskötsel vid folkskoleseminarier äga icke rätt till delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa.

Anm. 2. I den tjänstgöring, vars omfattning anges genom veckotimtalen i kolumn 1, skulle enligt nämndens förslag ingå trädgårdens skötsel och vård, beräknad till 11 veckotimmar. Se lärarelönenämndens betänkande I, band 1, sid. 237.

Bilaga II.

Tabell för jämförelse mellan lärarnas änkepensionering enligt lärarelönenämndens förslag och vissa andra befattningshavares änkepensionering.

	Avlöning i högsta lönegraden. ¹	Delaktighetsbelopp i änke- och pupillkassa.	Pensionsavgift för icke pensionerad befattningshavare. ²	Änkepension.	Pensionsavgift i % av avlöning i högsta lönegraden.	Pensionsavgift i % av delaktighetsbeloppet.	Pensionsavgift i % av änkepension. ⁴	Änkepension i % av avlöning i högsta lönegraden.
Folkskollärare	1 900	1 900	63·33	475	3 1/3	3 1/3	13·33	25
»	³ 2 200	»	»	»	2·88	»	»	21·59
Lärare vid högre folkskola	2 900	2 900	96·67	580	3 1/3	3 1/3	16·67	20
» » » »	³ 3 200	»	»	»	3·02	»	»	18·13
» » kommunal mellanskola	3 700	3 700	123·33	740	3 1/3	3 1/3	16·67	20
» » » »	³ 4 000	»	»	»	3·08	»	»	18·5
Adjunkt vid allmänt läroverk	5 700	3 900	124·80	880	2·19	3·2	14·18	15·44
Lektor » » »	6 400	4 600	147·20	1 020	2·3	3·2	14·43	15·94
Tjänsteman i första normalgraden	5 200	740	155·40	740	2·99	21	21	14·23
» » andra »	6 400	920	193·20	920	3·02	21	21	14·38

¹ De av nämnden för kommunalt anställda lärare föreslagna familjetilläggen äro ej medräknade i avlöningen.

² I avlöningen är här upptaget värdet av naturaförmånerna, beräknat till 300 kr.

³ För tjänsteman av normalgrad tillkommer dessutom i regel befordringsavgift.

⁴ Vid bedömande av förhållandet mellan avgifter och pensioner böra givetvis även andra faktorer beaktas än dessas storlek, bl. a. den ålder, vid vilken befattningshavaren inträder som delägare i änke- och pupillkassa.

Bilaga III.

**Undersökning av den kostnadsökning,
som ett genomförande av lärarelönenämndens förslag till ändring
av vissa §§ i reglementet för lärarnas vid elementarläroverken
nya änke- och pupillkassa skulle medföra.**

Lärarelönenämnden har föreslagit ändring av §§ 1, 6, 7, 8, 11, 20 och 28 i reglementet för lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa.

Dessa ändringar äro vad §§ 1, 7, 11, 20 och 28 beträffar av alls ingen eller endast oväsentlig ekonomisk betydelse, varför vid denna undersökning hänsyn endast tagits till de ändringar, som föreslagits beträffande §§ 6 och 8, vilka ange de delaktighetsbelopp, som skola läggas till grund för beräkningen av änkepensioner och pensionsavgifter, samt pensionsavgiftens storlek i procent av delaktighetsbeloppet.

I efterföljande uppställning angivas såväl nu gällande som föreslagna delaktighetsbelopp och änkepensioner för olika kategorier av delägare.

Delaktighetsbelopp för lärare i teckning, musik, gymnastik och slöjd skall enligt nämndens förslag utgöra $\frac{2}{3}$ av årsavlöningen i högsta lönegraden, för lärare vid högre allmänt läroverk och folkskoleseminarium dock lägst 2 000 kronor och för lärare vid realskola lägst 1 000 kronor. Då delaktighetsbeloppet för dessa lärare sålunda blir beroende av antalet undervisningstimmar i veckan, har jag för övningslärare vid högre allmänna läroverk och realskolor beräknat i nedanstående tabell angivna medelvärden å delaktighetsbeloppen med användning av statistiska uppgifter angående övningslärarnas antal och tjänstgöring höstterminen 1912. För övningslärare vid folkskoleseminarier har jag beräknat delaktighetsbelopp med utgående från av folkskolöverstyrelsen angivna erforderliga minimiantal veckotimmar för dessa lärare efter införande av ny undervisningsplan för nämnda läroanstalter.

För nedan nämnda delägare i kassan, vilkas löne- och pensionsförhållanden icke varit föremål för nämndens behandling, har jag räknat med nu gällande delaktighetsbelopp:

lektorer vid tekniska elementarskolor;
professorer vid Chalmers tekniska läroanstalt;
överlärare och lärare vid gymnastiska centralinstitutet;
verkställande direktören samt tjänstemän och vaktmästare vid folkskol-
lärarnas pensionsinrättning.

Enligt nämndens förslag skola övningsskollärare vid folkskoleseminarier äga delaktighet i elementarlärarnas änke- och pupillkassa med ett delaktighetsbelopp av 2 800 kronor. Dessa lärare tillhöra för närvarande folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Nämnden har jämväl föreslagit lärarnas i trädgårdsskötsel vid folkskoleseminarierna upptagande i kassan.

B e f a t t n i n g.	Delaktighets- belopp.	Änkepen- sion.	Delaktighets- belopp.	Änkepen- sion.
	Enligt nuvarande reglemente.		Enligt nämndens förslag.	
Rektorer vid högre allm. läroverk och semin- arier	4 000	900	5 000	1 100
Lektorer vid allm. läroverk och högre lärarinne- seminariet	4 000	900	4 600	1 020
Lektorer vid folkskoleseminarier (seminarie- adjunkter)	3 400	780	4 600	1 020
Rektorer vid realskolor	3 700	840	4 300	960
Andre lektorer (adjunkter) vid allm. läroverk .	3 400	780	3 900	880
Lärare i teckning vid				
h. allm. läroverk	2 682 (medeltal)	636 (medeltal)	3 078	716
realskolor	1 125 (medeltal)	325 (medeltal)	1 849	470
folkskoleseminarier	1 050	310	2 000	500
Lärare i musik vid				
h. allm. läroverk	1 700	440	2 000	500
realskolor	750	250	1 000	300
folkskoleseminarier	1 350	370	2 790	658
Lärare i gymnastik vid				
h. allm. läroverk	2 000	500	2 263	553
realskolor	900	280	1 279	356
folkskoleseminarier	975	295	2 690	638
Lärare i slöjd vid folkskoleseminarier	975	295	2 520	604

Då det för mig endast gällt att beräkna den ökade kostnad, som kassan komme att åtaga sig genom de ökade delaktighetsbeloppen, har jag till grund för mina beräkningar lagt den statistisk-matematiska utredning angående kassans ställning den 1 januari 1914, som verkställdes av lektorn E. Göransson i juli 1914. Enligt denna utredning var kassans ställning den 1 januari 1914 följande:

Passiva.

Kapitalvärdet av redan utgående pensioner	2 559 000 kr.
Kapitalvärdet av framtida pensioner till nuvarande delägares hustrur och barn	5 384 000 »
Kapitalvärdet av pensioner till blivande delägares hustrur och barn	4 166 000 »
Kapitalvärdet av framtida förvaltningskostnader	165 000 »
Kapitalvärdet av framtida sjukpensioner	200 000 »
	<hr/>
	Summa 12 474 000 kr.

Aktiva.

Kapitalvärdet av nuvarande delägares avgifter	1 737 000 kr.
Kapitalvärdet av blivande delägares avgifter	2 249 000 »
Kapitalvärdet av statsbidraget	3 685 000 »
Kassans kapital	6 086 000 »
	<hr/>
	Summa 13 757 000 kr.

I kassan förefanns sålunda vid denna tidpunkt ett överskott av 1 283 000 kr.

Under antagande av samma dödlighet och räntefot som de, varå lektor Göransson grundat sina beräkningar, och med användning av de av honom funna värdena å familjepensionerna har jag funnit, att de av nämnden föreslagna ökade delaktighetsbeloppen skulle, därest de börjat tillämpas redan den 1 januari 1914, medfört följande förändringar i kassans ställning vid denna tidpunkt:

Passiva.

Kapitalvärdet av framtida pensioner till nuvarande delägares hustrur och barn ökas med	794 000 kr.
Kapitalvärdet av pensioner till blivande delägares hustrur och barn ökas med	614 000 »
	<hr/>
	Summa ökning 1 408 000 kr.

Aktiva.

Kapitalvärdet av nuvarande delägares avgifter ökas med	297 000 kr.
Kapitalvärdet av blivande delägares avgifter ökas med	385 000 »
	<hr/>
	Summa ökning 682 000 kr.

De av lärarelönenämnden föreslagna ändringarna av reglementet för lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa skulle sålunda, i vad de avse ökning av delaktighetsbeloppen för lärarekategorier, som för närvarande äro delaktiga i kassan, för kassan medföra en ökad förbindelse motsvarande en kostnad en gång för alla av

726 000 kr.

Nämnden har ifrågasatt, att denna kostnad skulle täckas *dels* genom ökning med 0,2 % av delaktighetsbeloppet av avgifterna från de delägare, som beröras av

de föreslagna ökningarna i delaktighetsbelopp, *dels* genom användning av en del av det överskott, som finnes i kassan, för täckande av den del av kostnaden, som ej kan täckas genom de ökade avgifterna.

För närvarande erligger delägare 3 % av delaktighetsbeloppet, så länge han kvarstår i tjänst, och 2 % därav, sedan han avgått med pension. Ökas dessa avgiftsprocenter, såsom ifrågasatts, till resp. 3,2 och 2,2 % av delaktighetsbeloppet, finner man, att den ökade kostnad av

726 000 kr.,

som betingas av de ökade delaktighetsbeloppen, minskas till

390 000 kr.

För att avgöra, om denna kostnad kan täckas av kassans överskott, är det av vikt att närmare studera de antaganden beträffande dödlighet, räntefot, utnämning- och familjeförhållanden, som lagts till grund vid beräkningen av kassans ställning, för att få en föreställning om i vad mån en för kassan ogynnsam förändring i dessa faktorer i framtiden är att vänta.

För delägare själva har vid beräkningen använts dödlighetstabellen för män i Sverige åren 1871—80, vilken, enligt vad erfarenheten i kassan givit vid handen, måste anses fullt betryggande, i all synnerhet som ingen hänsyn tagits till avgång av annan orsak än dödsfall. Beträffande änkorna har använts den allmänna svenska dödlighetstabellen för kvinnor åren 1901—10, således en något svag tabell, då dödligheten här i Sverige ju befinner sig i ständigt sjunkande och i synnerhet bland pensionärer brukar visa sig synnerligen låg.

Som räntefot har använts 4 %, vilken måste anses fullt betryggande såväl med hänsyn till nuvarande ekonomiska förhållanden som med hänsyn till den effektiva ränta kassan hittills haft på sina placeringar, den har nämligen under åren 1905—13 konstant hållit sig omkring 4,34 %.

En fråga av stor betydelse är den om medelåldrar vid framtida utnämningar. Enligt erfarenheten från åren 1906—13 utgjorde medelåldern vid utnämning till

lektor	35 år
adjunkt	35 »
lärare i teckning	31 »
» » musik	36 »
» » gymnastik	36 »

och dessa medelåldrar hava använts vid beräkningen utom i fråga om lärare i teckning, för vilka antagits en utnämningssålder av 32 år, detta beroende på att utnämningssåldern för dessa lärare under senare år visat tendens till stegring. Då adjunkterna är den grupp av delägare, till vilken kassan har de största förbin-

delser, är det av vikt, att medelåldern vid framtida utnämningar inom denna grupp ej antages för låg. Denna medelålder har under vissa perioder varit så hög, som ända till 39 år, det är sålunda möjligt, att medelåldern vid utnämning inom denna grupp i framtiden kommer att överstiga 35 år, men då man betänker, att den under de senaste åren utgjort 32 år, synes mig antagandet om 35 år innebära tillräcklig garanti.

En försäkringsteknisk utredning av kassans ställning vid slutet av 1904 verkställdes på sin tid av dåvarande byrådirektören K. Dickman. De värden på familjepensionerna, som han då beräknade på grundval av familjeförhållandena vid slutet av 1904, förete för flertalet åldrar lägre belopp än motsvarande tal, som grundas på familjeförhållandena vid slutet av 1913. Det är ju även tydligt att familjeförhållandena under en tidrymd av 9 år kunna undergå ganska väsentliga ändringar beroende på mer eller mindre gynnsamma ekonomiska förhållanden inom kåren ävensom den allmänna tendens till minskat familjebildande, som under de senaste åren gjort sig så starkt märkbar. Huru familjeförhållandena komma att i framtiden gestalta sig är naturligtvis en mycket vanskelig fråga att besvara och tydligt är, att den största osäkerheten med avseende på beräkningsgrunderna här förefinnes.

Därest man beräknar kassans passiva med användande av samma dödlighetstabell beträffande delägarna och samma räntefot men med användande av en konstruerad dödlighetstabell för änkorna, som visar betydligt lägre dödlighet än vad erfarenheten under senare år givit vid handen, samt de värden å familjepensionerna, som erhållas, om man utgår från familjeförhållandena, sådana de gestaltade sig vid slutet av 1904, samt slutligen antager en medelinträdesålder av 39 år för adjunkter, finner man att kassans passiva ökas med c:a

1 200 000 kr.

Att förhållandena i framtiden skulle ställa sig så ogynnsamma för kassan, att hela detta belopp skulle behöva reserveras av kassans överskott, är väl föga sannolikt. Huru stor del därav åter, som lämpligen bör avsättas i form av en säkerhetsreserv för att möta framtida för kassan ogynnsamma ändringar i dödlighets-, befordrings- och familjeförhållanden, undandrager sig givetvis objektivt bedömande, men är enligt mitt förmenande $\frac{3}{4}$ av detta belopp eller

900 000 kr.

fullt tillräckligt för detta ändamål, i all synnerhet som förhållanden i framtiden kunna väntas inträda, som ekonomiskt påverka kassan i gynnsam riktning, såsom exempelvis ett större eller mindre antal tjänsters beklädande med kvinnor, ökad ränteavkastning m. m.

Vid 1914 års ingång voro vid folkskoleseminarierna anställda 31 manliga övningsskollärare. Därest nämndens förslag om deras delaktighet i elementarlärarnas änke- och pupillkassa varit genomfört den 1 januari 1914, skulle under antagande av samma avgiftsprocenter som för övriga delägare kapitalvärdet av framtida pensioner till deras hustrur och barn vid denna tidpunkt uppgå till

83 000 kr.

och motsvarande kapitalvärde för deras efterträdare uppgå till

64 000 kr.

Kapitalvärdet av deras avgifter skulle utgöra

43 000 kr.

och kapitalvärdet av avgifter från deras efterträdare

54 000 kr.

Upptagandet av dessa lärare i elementarlärarnas änke- och pupillkassa och med av nämnden föreslagna delaktighetsbelopp skulle sålunda medföra en kostnad av

50 000 kr.

Då emellertid övningsskollärarna för närvarande äro delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, blir beträffande dessa lärare den ökade kostnaden endast skillnaden mellan detta belopp och kostnaden för deras delaktighet i sistnämnda kassa, vilken kostnad jag uppskattat till

18 000 kr.

Den 1 januari 1914 voro 12 manliga lärare i trädgårdsskötsel anställda vid folkskoleseminarierna. Under antagande av ett delaktighetsbelopp av 2 970 kr., motsvarande en änkepension av 694 kr., skulle kapitalvärdet vid denna tidpunkt av framtida pensioner till dessa lärares hustrur och barn utgöra

35 000 kr.

och motsvarande kapitalvärde för deras efterträdare

29 000 kr.

Kapitalvärdet av deras avgifter, beräknade efter ovannämnda förhöjda procentsatser, skulle utgöra

14 000 kr.

och motsvarande värde av avgifter från deras efterträdare

20 000 kr.

Nu nämnda lärare äro enligt nu gällande bestämmelser varken delaktiga i folkskollärarnas eller elementarlärarnas änke- och pupillkassa, däremot kvarstå 7 i elementarlärarnas gamla änke- och pupillkassa. Den 1 jan. 1914 utgjorde värdet av kassans förpliktelser till dem, minskat med värdet av deras avgifter,

4 000 kr.

Nu föreslagna bestämmelser angående dessa lärares delaktighet i elementarlärarnas änke- och pupillkassa skulle sålunda medföra en ökning av kostnaderna med

26 000 kr.

Ett genomförande av lärarlönenämndens förslag till ändring av kassans reglemente skulle sålunda, i vad det avser upptagande i kassan av nya grupper av delägare, medföra en ökad förpliktelse för kassan, motsvarande en kostnad en gång för alla av

76 000 kr.

eller en årlig kostnad av

3 000 kr.

Stockholm i oktober 1915.

Reinh. Palmqvist.

Undersökning av den kostnadsökning,

som ett genomförande av lärarelönenämndens förslag till ändring av reglementet för folkskolläraernas änke- och pupillkassa skulle medföra.

1. Antaganden rörande dödlighet och räntefot.

Vid efterföljande beräkningar hava tillämpats beträffande männen den genom undersökning av dödligheten bland delägarna i folkskolläraernas pensionsinrättning åren 1876—1912 upprättade dödlighetstabell, som finnes publicerad i lärarelönenämndens betänkande I, band 2, och beträffande kvinnorna ålderdomsförsäkringskommitténs dödlighetstabell för kvinnor.

Vad männen angår, motsvarar den valda dödlighetstabellen sålunda den bland delägarna hittills iakttagna dödligheten; med hänsyn till dödlighetens tendens till minskning bör den valda tabellen därför vara betryggande. Vad åter kvinnorna beträffar, har jag icke haft tillfälle undersöka, i vad mån den för dem valda tabellen motsvarar verkligheten. Ingen tvekan torde dock kunna råda om att den är vald med tillbörlig försiktighet, då den ju genom extrapolation är konstruerad att ungefärligen motsvara förhållandena åren 1911—20.

Beträffande delägarna har avgång av andra orsaker än dödsfall beräknats i enlighet med erfarenheten 1876—1912, däremot har ingen hänsyn tagits till möjligheten för änka att genom nytt gifte förlora sin pensionsrätt.

Vad slutligen barnen angår, är att märka, att deras dödlighet är av mycket ringa betydelse, dels på grund härav dels som motvikt mot ogynnsamma förhållanden, till vilka ingen hänsyn kunnat tagas, har jag antagit den vara noll.

Som räntefot har jag antagit 4 %.

2. Delägare och delaktighetsbelopp.

Den 31 december 1914 omfattade kassan 5 868 tjänstgörande och 1 172 pensionerade manliga delägare. Efterföljande uppställning visar de tjänstgörande

delägarnas fördelning efter läroanstalter med angivande av nuvarande och av nämnden föreslagna delaktighetsbelopp:

	Antal manliga		Delaktighetsbelopp.	
	delägare.	vakanta tjänster.	Nuvarande. Kr.	Föreslagna. Kr.
Lärare vid folkskola	5 545	336	1 350	1 900
» » högre folkskola	33	4	2 400	2 900
» » kommunal mellanskola	54	3	3 200	3 700
» » landstings seminarium	4	—	1 350	1 900
» » statens småskoleseminarium	3	—	2 400	2 800
Rektor » » »	2	—	4 000	3 900
Övningsskollärare vid folkskoleseminarium	33	—	2 600	—
Folkskoleinspektör	12	—	3 400	—
Undervisningsråd	2	—	4 500	—
Delägare i Dövstumslärarnas pensionsanstalt	160	—	växlande	—
Lärare vid diverse läroanstalter	20	3	»	—

Nu gällande delaktighetsbelopp bibehålles för nuvarande rektorer vid statens småskoleseminarier.

Övningsskollärare skola enligt nämndens förslag bliva delaktiga i elementarlärarnas änke- och pupillkassa.

Den 31 december 1914 voro 15 folkskollärare och 15 delägare i dövstumslärarnas pensionsanstalt icke delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, dessa lärares efterträdare hava antagits bliva delägare i kassan.

3 delägare innehade dubbel delaktighet i kassan.

Delägarnas fördelning efter ålder framgår av följande tabell:

Födelseår.	Tjänstgörande.				Pensionerade.			
	Folkskol-lärare.	Övriga delägare.			Folkskollärare.		Övriga delägare.	
		Antal.	Antal.	Delaktighetsbelopp	Antal.	Delaktighetsbelopp.	Antal.	Delaktighetsbelopp.
			Nuvarande. Kr.	Föreslagna. Kr.		Kr.		Kr.
1829	—	—	—	—	1	600	—	—
23	—	—	—	—	1	600	—	—
24	—	—	—	—	3	1 800	—	—

Födelseår.	Tjänstgörande.				Pensionerade.			
	Folk- skol- lärare.	Övriga delägare.			Folkskollärare.		Övriga delägare.	
		Antal.	Antal.	Delaktighetsbelopp.		Antal.	Delaktig- hets- belopp. Kr.	Antal.
	Nuva- rande. Kr.			Före- slagna. Kr.				
1825	—	—	—	—	4	2 400	—	—
26	—	—	—	—	4	2 500	—	—
27	—	—	—	—	5	3 200	—	—
28	—	—	—	—	6	4 000	—	—
29	—	—	—	—	4	2 700	—	—
1830	—	—	—	—	6	3 800	—	—
31	—	—	—	—	8	6 200	—	—
32	—	—	—	—	14	10 050	—	—
33	—	—	—	—	16	12 300	1	2 400
34	—	—	—	—	17	13 300	—	—
1835	1	—	—	—	19	15 750	—	—
36	—	—	—	—	31	25 400	—	—
37	1	—	—	—	23	19 150	1	1 600
38	—	—	—	—	35	33 700	—	—
39	—	—	—	—	31	27 350	—	—
1840	—	—	—	—	42	39 850	2	8 000
41	—	—	—	—	34	35 100	—	—
42	1	—	—	—	45	45 600	—	—
43	3	—	—	—	40	45 100	—	—
44	2	—	—	—	64	76 300	—	—
1845	5	—	—	—	37	46 100	3	7 750
46	3	—	—	—	54	66 250	2	6 100
47	5	—	—	—	44	54 320	2	3 350
48	11	—	—	—	58	72 500	—	—
49	11	—	—	—	59	75 800	—	—
1850	29	1	3 900	3 900	68	89 000	1	2 000
51	31	2	4 400	4 400	79	104 250	1	1 000

Födelseår.	Tjänstgörande.				Pensionerade.			
	Folk- skol- lärare.	Övriga delägare.			Folkskollärare.	Övriga delägare.		
		Antal.	Antal.	Delaktighetsbelopp.		Antal.	Delaktig- hets- belopp. Kr.	Antal.
	Nuva- rande. Kr.			Före- slagna. Kr.	Antal.			
1852	30	4	15 900	15 900	61	81 700	1	2 500
53	51	2	8 000	8 000	60	79 050	3	7 600
54	54	1	4 000	4 000	43	57 050	2	4 350
1855	86	6	23 000	23 000	29	38 500	1	3 200
56	113	4	10 600	11 100	28	37 450	2	4 650
57	107	5	11 400	11 400	20	26 650	—	—
58	136	10	33 700	34 900	19	25 000	1	1 350
59	143	2	5 200	5 200	13	16 900	—	—
1860	153	5	13 050	14 600	3	4 050	—	—
61	143	3	7 200	4 600	2	2 700	—	—
62	137	7	25 300	26 300	2	2 700	—	—
63	148	2	6 600	4 000	1	1 000	—	—
64	134	6	17 000	18 500	3	4 050	—	—
1865	130	10	31 750	33 800	1	1 350	—	—
66	152	7	19 450	17 350	1	1 350	—	—
67	120	8	20 500	15 800	4	4 700	—	—
68	109	9	25 350	24 150	1	1 350	—	—
69	109	10	29 950	28 250	1	1 350	—	—
1870	110	11	33 700	33 100	—	—	—	—
71	126	8	20 450	21 100	2	2 700	—	—
72	116	4	10 350	8 750	—	—	—	—
73	117	10	30 800	30 700	1	1 350	—	—
74	125	5	15 400	10 700	—	—	—	—
1875	126	9	25 100	18 800	—	—	—	—
76	136	9	27 500	28 500	—	—	—	—
77	160	13	33 850	25 450	—	—	—	—
78	166	13	39 500	39 400	—	—	—	—
79	159	14	37 500	34 650	—	—	—	—

Födelseår.	Tjänstgörande.				Pensionerade.			
	Folk- skol- lärare.	Övriga delägare.			Folkskollärare.		Övriga delägare.	
		Antal.	Antal.	Delaktighetsbelopp.		Antal.	Delaktig- hets- belopp. Kr.	Antal.
	Nuvarande. Kr.			Föreslagna. Kr.				
1880	174	11	28 250	29 200	2	2 700	—	—
81	183	14	27 700	34 000	—	—	—	—
82	180	14	36 650	35 050	—	—	—	—
83	195	12	31 200	31 100	—	—	—	—
84	186	8	18 750	17 150	—	—	—	—
1885	203	16	43 150	37 350	—	—	—	—
86	181	16	40 750	44 250	—	—	—	—
87	166	10	24 750	26 750	—	—	—	—
88	178	11	25 450	27 450	—	—	—	—
89	131	5	11 800	10 200	—	—	—	—
1890	113	3	7 300	4 700	—	—	—	—
91	86	3	4 050	4 050	—	—	—	—
92	53	—	—	—	—	—	—	—
93	16	—	—	—	—	—	—	—
94	1	—	—	—	—	—	—	—
Summa	5 545	323	—	—	1 149	—	23	—

För de kategorier av delägare, vilkas pensionsförhållanden icke varit föremål för nämndens handläggning, hava nuvarande delaktighetsbelopp antagits oförändrade.

Ingen hänsyn har vid beräkningarna tagits till nuvarande eller blivande kvinnliga delägare. Antalet kvinnliga delägare utgör för närvarande 4, enligt nämndens förslag till bestämmelser angående kvinnliga delägars pensionsrätt komme visserligen antalet kvinnliga delägare med säkerhet att ökas, en verkställd uppskattning av värdet av deras familjepensioner har emellertid givits vid handen, att det är så obetydligt, att vid denna undersökning kan helt bortses därifrån.

3. Kapitalvärdet 1915:0 av utgående familjepensioner.

Till avlidna delägars efterlämnade familjer utgingo den 31 december 1914 pensioner enligt efterföljande tabeller.

Änkepension, som skulle utgå till änka utan pensionsberättigade barn.							
Änkans födelseår.	Änke- pen- sioner. Kr.	Änkans födelseår.	Änke- pen- sioner. Kr.	Änkans födelseår.	Änke- pen- sioner. Kr.	Änkans födelseår.	Änke- pensio- ner. Kr.
1821	150	1840	5 551	1860	6 717	1880	3 256
22	310	41	2 626	61	7 032	81	1 014
23	425	42	3 650	62	6 255	82	1 352
24	300	43	8 754	63	5 917	83	2 028
		44	4 351	64	4 516	84	—
1825	275	1845	5 514	1865	4 704	1885	676
26	775	46	6 651	66	5 504	86	338
27	325	47	9 103	67	5 554	87	338
28	1 225	48	7 827	68	3 704	88	338
29	500	49	6 228	69	3 153	89	338
1830	1 175	1850	4 627	1870	3 966	1890	—
31	775	51	6 816	71	3 379	91	338
32	1 300	52	5 678	72	3 366		
33	2 100	53	5 035	73	2 791		
34	3 763	54	6 317	74	2 790		
1835	2 625	1855	6 580	1875	1 852		
36	4 175	56	6 882	76	2 140		
37	3 825	57	8 831	77	1 176		
38	3 775	58	10 132	78	926		
39	3 175	59	8 367	79	2 616		

Förestås med $P_{x+\frac{1}{2}}$ i denna tabell angivna belopp svarande mot åldern $x + \frac{1}{2}$ vid 1914 års utgång, anger

$$\sum_x P_{x+\frac{1}{2}} \left(a_{x+\frac{1}{2}} - \frac{1}{2} \right)$$

kapitalvärdet den 31 december 1914 av utgående änkepensioner. Detta värde utgör

2 951 400 kr.

Barnets födelseår.	Delägaren har efterlämnat				Summa.
	såväl änka som pensions- berättigat barn.	endast pensionsberättigade barn.			
		Ett eller flera barn.	Två eller flera barn.	Tre eller flera barn.	
	Änkepension, som skulle utgå till änka utan pen- sionsberättigade barn.				
a	b	c	d		
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1897	6 017	950	—	250	7 217
98	6 142	2 140	338	—	8 620
99	4 966	—	250	—	5 216
1900	6 518	676	—	—	7 194
01	4 690	338	—	—	5 028
02	4 312	500	—	—	4 812
03	5 880	250	—	338	6 468
04	7 234	250	—	—	7 484
1905	3 454	—	—	—	3 454
06	3 042	—	—	338	3 380
07	2 616	338	338	—	3 292
08	4 732	—	—	—	4 732
09	2 366	—	338	—	2 704
1910	3 042	338	—	—	3 380
11	1 014	338	—	—	1 352
12	1 352	—	—	—	1 352
13	676	—	—	—	676
14	1 014	—	—	—	1 014

Med barnets födelseår avses i kolumn a och b födelseåret för yngsta barnet i kolumn c för näst yngsta barnet och i kolumn d för därefter yngsta barnet.

Förstås med $P'_x + \frac{1}{2}$ i denna tabells sista kolumn angivna belopp svarande mot åldern $x + \frac{1}{2}$ vid 1914 års utgång, har kapitalvärdet den 31 december 1914 av utgående pensionsförhöjningar till änkor med pensionsberättigade barn ävensom pensioner till ensamma barn erhållits genom uttrycket

$$\frac{2+i}{4i} \sum_x P_{x+\frac{1}{2}} \frac{(1+i)^{m-x-\frac{1}{2}} - 1}{(1+i)^{m-x-\frac{1}{2}}}$$

där m betecknar åldern då barnets pensionsrätt upphör. Som resultat har erhållits

$$\begin{array}{ll} m = 18. & m = 21. \\ 210\,700 \text{ kr.} & 296\,100 \text{ kr.} \end{array}$$

4. Kapitalvärdet 1915:0 av framtida familjepensioner efter nuvarande delägare.

Enligt nu gällande reglemente utgår pension med 25 % av delaktighetsbeloppet till änka efter lärare vid folkskola och med 20 % av delaktighetsbeloppet till änka efter annan delägare. Efterlämnar delägare förutom änka ett eller flera pensionsberättigade barn, utgår pension till änka och barn med 150 % av pension till ensam änka. Efterlämnar delägare endast barn utgår pension till dessa med 50, 100 eller 150 % av pensionsbelopp för ensam änka, beroende på om ett, två eller tre pensionsberättigade barn finnas. Barn är pensionsberättigat intill uppnådda 18 års ålder.

Enligt nämndens förslag skola grunderna för familjepensionernas utgående ändras i så måtto, att barn bliva pensionsberättigade intill 21 års ålder.

För beräkning av familjepensionsvärden har för varje delägare utskrivits ett statistikkort upptagande förutom delägarrens namn, befattning, nu gällande och av nämnden föreslaget delaktighetsbelopp samt födelseår jämväl hustruns och yngsta barnets födelseår. Uppgifter härom hava erhållits dels ur skoldistriktens uppgifter till kassan, dels — för pensionerade delägare — genom särskilt utsända frågeformulär. Från 31 pensionerade delägare hava uppgifter om familjeförhållanden icke kunnat erhållas. Med ledning av sålunda erhållna uppgifter har beräknats kapitalvärdet av en änkepension av 1 kr. och en barnpension av 0.5 kr. utgående till hustrun och yngsta barnet under förutsättning att mannen avlider inom ett år; dessa kapitalvärden hava beräknats resp. som en ett halvt år uppskjuten kontinuerlig livränta å 1 kr. enligt formeln

$$h = a_y - \frac{1}{4} \frac{D_y + 1}{D_y} - \frac{3}{4},$$

då y betecknar hustruns ålder den 31 december 1914, och en ett halvt år uppskjuten kontinuerlig annuitet å 0.5 kr. under n år enligt formeln

$$b_n = \frac{2 + i}{4i} \left[\frac{(1 + i)^n - 1}{(1 + i)^n} - \frac{i}{2(1 + i)} \right],$$

då n betecknar antalet år, som den 31 december 1914 återstå intill dess barnets pensionsrätt upphör. Då yngsta barnet sålunda antagits odödligt, har jag i de fall, där hustrun lever, icke ansett mig behöva taga hänsyn till de övriga barnens pensionsrätt. I de fall åter, där hustrun är avliden eller hennes pensionsrätt på annat sätt upphört, blir det på detta sätt beräknade kapitalvärdet av barnpensionen, där mer än ett pensionsberättigat barn finnes, för lågt; för den skull hava till alla barnpensionsvärden lagts en på följande sätt beräknad procentuell förhöjning:

Enligt de statistiska uppgifter, som finnas angivna i lärarelönenämndens betänkande I, band 2, sid. 194—196, voro år 1912 av 5 072 ordinarie folkskollärare 143 änklingar eller frånskilda, därav 22 med två och 36 med mer än två barn under 21 års ålder. Sannolikheten för att en änkling eller frånskild skall hava minst två omyndiga barn är således

$$\frac{22 + 36}{143} = 0.406$$

och sannolikheten för att han skall hava minst tre omyndiga barn

$$\frac{36}{143} = 0.252$$

Under antagande att barnpension utgår intill 21 års ålder, har jag därför ansett ovan beräknade barnpensionsvärden böra ökas med

$$\frac{143}{5\,072} (0.406 + 0.252) = 1.9 \%,$$

vilken procentsats jag emellertid för att erhålla tillräcklig säkerhetsmarginal ökat till 3 %.

Utgår barnpension endast intill 18 års ålder, har jag ökat de beräknade barnpensionsvärdena med blott

$$\frac{18}{21} \cdot 0.03 = 2\frac{1}{2} \%.$$

De på detta sätt erhållna kapitalvärdena av familjepensionerna under förutsättning att mannen avlider inom ett år hava sedan summerats för alla delägare med samma nuvarande ålder, varefter summan dividerats med delägarnas antal, oavsett om de äga pensionsberättigade anhöriga eller icke; den erhållna kvoten betecknas i det följande med f_x och betyder således kapitalvärdet i medel-

tal av mot 1 kr. änkepension svarande värde av familjepensionen, därest en nu x -årig delägare avlider inom ett år. Dessa värden hava underkastats en mekanisk utjämning, varvid erhållits följande utjämnade värden:

x	f_x		x	f_x		x	f_x	
	$m = 18$	$m = 21$		$m = 18$	$m = 21$		$m = 18$	$m = 21$
20	—	—	45	17·642	18·385	70	8·846	9·015
1	—	—	6	17·352	18·105	1	8·868	9·012
2	0·571	0·577	7	17·213	17·982	2	8·494	8·622
3	1·844	1·878	8	16·897	17·668	3	7·951	8·048
4	3·268	3·317	9	16·969	17·239	4	7·501	7·576
25	4·747	4·822	50	16·150	16·912	75	6·838	6·909
6	6·275	6·384	1	15·680	16·418	6	6·104	6·174
7	7·737	7·885	2	15·101	15·809	7	5·805	5·864
8	9·073	9·258	3	14·606	15·291	8	5·572	5·618
9	10·399	10·627	4	14·171	14·840	9	5·331	5·366
30	11·803	12·087	55	13·779	14·445	80	5·066	5·096
1	13·178	13·516	6	13·623	14·289	1	4·584	4·608
2	14·408	14·805	7	13·417	14·074	2	3·686	3·701
3	15·361	15·807	8	12·934	13·564	3	3·010	3·526
4	16·146	16·656	9	12·496	13·085	4	2·704	2·720
35	16·861	17·429	60	12·205	12·752	85	2·171	2·179
6	17·117	17·708	1	11·743	12·239	6	1·948	1·948
7	17·209	17·819	2	11·254	11·708	7	2·297	2·297
8	17·458	18·094	3	11·146	11·572	8	2·472	2·472
9	17·554	18·190	4	11·009	11·395	9	2·220	2·220
40	17·535	18·171	65	10·565	10·905	90	2·542	2·542
1	17·653	18·312	6	10·232	10·534	1	2·939	2·939
2	17·744	18·427	7	9·985	10·243	2	2·593	2·593
3	17·857	18·566	8	9·583	9·807			
4	17·906	18·639	9	8·985	9·188			

Då den äldsta delägaren är född 1822 och således inga värden på f_x för $x > 92$ kunnat på empirisk väg erhållas, har antagits att $f_{100} = 0$ och ponerats att $f_{92}, \dots, f_{100}$ bilda en aritmetisk serie.

Härefter har med användning av formeln

$$F_x = \frac{r}{D_x} \sum_{\lambda=x}^{99} C_{\lambda} f_{\lambda},$$

där D_x betecknar de diskonterade aktivas tal enligt folkskollärarnas dödlighets-
tabell, då hänsyn toges till all avgång och C_λ beräknats enligt formeln

$$C_\lambda = vq_\lambda D'_\lambda,$$

då q_λ är dödssannolikheten för åldern λ , beräknats värdet i medeltal av fram-
tida familjepension efter en nu x -årig delägare svarande mot 1 kr. änkepension.
Dessa värden betecknas med F_x och återfinnas i efterföljande tabell:

x	F_x		x	F_x		x	F_x	
	$m = 18$	$m = 21$		$m = 18$	$m = 21$		$m = 18$	$m = 21$
20	1·877	1·938	45	3·843	3·972	70	4·155	3·215
1	1·956	2·019	6	3·888	4·018	1	4·077	4·134
2	2·044	2·111	7	3·932	4·061	2	3·967	4·021
3	2·151	2·220	8	3·964	4·092	3	3·846	3·898
4	2·256	2·329	9	3·988	4·114	4	3·719	3·770
25	2·362	2·439	50	4·008	4·138	75	3·581	3·632
6	2·461	2·542	1	4·040	4·169	6	3·450	3·501
7	2·560	2·644	2	4·090	4·219	7	3·336	3·387
8	2·654	2·742	3	4·140	4·268	8	3·198	3·250
9	2·742	2·834	4	4·188	4·314	9	3·032	3·087
30	2·822	2·917	55	4·233	4·358	80	2·834	2·895
1	2·907	3·005	6	4·293	4·417	1	2·599	2·666
2	2·985	3·087	7	4·314	4·434	2	2·355	2·432
3	3·055	3·160	8	4·337	4·453	3	2·186	2·279
4	3·122	3·229	9	4·354	4·465	4	2·093	2·097
35	3·193	3·303	60	4·370	4·476	85	2·030	2·032
6	3·258	3·371	1	4·388	4·490	6	2·072	2·072
7	3·319	3·433	2	4·406	4·504	7	2·195	2·195
8	3·378	3·495	3	4·426	4·519	8	2·253	2·253
9	3·438	3·556	4	4·433	4·522	9	2·269	2·269
40	3·514	3·635	65	4·428	4·511	90	2·367	2·367
1	3·599	3·722	6	4·406	4·485	1	2·371	2·371
2	3·676	3·802	7	4·368	4·441	2	2·134	2·134
3	3·735	3·863	8	4·301	4·370	3	1·906	1·906
4	3·793	3·922	9	4·223	4·287	4	1·657	1·657

Förstås med $L_{x+\frac{1}{2}}$ summan av delaktighetsbeloppen för den 31 december 1914 ($x + \frac{1}{2}$)-åriga delägare, blir kapitalvärdet vid denna tidpunkt av framtida familjepensioner efter dessa delägare

$$\frac{\alpha}{100} \sum_x L_{x+\frac{1}{2}} F_{x+\frac{1}{2}},$$

då med α förstås den procent, som änkepensionen utgör av delaktighetsbeloppet.

Detta kapitalvärde har beräknats dels med tillämpning av nu gällande reglemente (i det följande benämnt *alternativ I*) dels under antagande av följande av lärarelönenämnden föreslagna ändringar i reglementet (i det följande benämnt *alternativ II*):

- 1) barnpension utgår intill 21 års ålder;
- 2) delaktighetsbeloppen för nu i tjänst varande ävensom blivande delägare ändras för vissa lärarekategorier till förut angivna belopp (däremot hava delaktighetsbeloppen för samtliga redan pensionerade delägare antagits oförändrade);
- 3) delaktighet i kassan för lärare vid folkskoleseminariernas övningsskolor upphör.

Resultatet av dessa räkningar har blivit:

	Alternativ I.	Alternativ II.
I tjänst varande folkskollärare	6 505 600 kr.	9 433 200 kr
» » » övriga delägare	627 500 »	620 900 »
Pensionerade folkskollärare	1 316 300 »	1 341 700 »
» » » övriga delägare	46 000 »	46 900 »
	Summa 8 495 400 kr.	11 442 700 kr

5. Kapitalvärdet 1915·0 av familjepensioner efter blivande delägare.

Under de senaste åren ha medelåldrarna vid inträdet i kassan varit

åren 1890—1899	26·6 år.
» 1900—1904	26 1 »
» 1905—1912	25·6 »

varför jag i framtiden räknat med en medelinträdesålder av 26 år.

Kapitalvärdet av framtida familjepensioner svarande mot 1 kr. änkepension efter en nytillträdande delägare ävensom efter samtliga hans efterträdare blir då

$$F_{26} \frac{D'_{26} \left(1 + \frac{1}{2} i\right)}{\left(N'_{26} - \frac{1}{2} D'_{26} - N'_p + \frac{1}{2} D'_p\right) i},$$

där p betecknar pensionsåldern. Multipliceras denna kvantitet med

$$\sum_x L_{x+\frac{1}{2}} \left(1 - \frac{i}{1 + \frac{1}{2} i} \cdot \frac{N'_{x+\frac{1}{2}} - \frac{1}{2} D'_{x+\frac{1}{2}} - N'_p + \frac{1}{2} D'_p}{D'_{x+\frac{1}{2}}}\right)$$

ökad med delaktighetsbeloppen för vakanta tjänster, erhålles kapitalvärdet den 31 december 1914 av familjepensioner efter blivande delägare. Som resultat har erhållits, då pensionsåldern satts till 60 år:

	Alternativ I.	Alternativ II.
Folkskollärare	4 734 100 kr.	6 870 300 kr.
Övriga delägare	439 800 »	441 900 »
	<hr/>	<hr/>
	Summa 5 173 900 kr.	7 312 200 kr.

6. Kapitalvärdet 1915·0 av framtida sjukpensioner.

Understöd till barn efter avlidna delägare, som redan uppnått 18 års ålder men som äro oförmögna till arbete och i saknad av annan tillgång (s. k. sjukpensioner), utgå för närvarande med 5 702 kr. om året. Jag har antagit, att så stort belopp även i framtiden årligen kommer att utgå, vilket motsvarar ett kapital av

$$5\,702 \frac{1 + \frac{1}{2} i}{i} = 145\,400 \text{ kr.}$$

7. Kapitalvärdet 1915·0 av framtida förvaltningskostnader.

Under de senaste åren har änke- och pupillkassans andel i pensionsinrättningens omkostnader utgjort:

år 1912	7 407 kr.
» 1913	7 093 »
» 1914	6 830 »

Jag har för framtiden räknat med en årlig förvaltningskostnad av 7 000 kr. motsvarande ett kapital av

178 500 kr.

8. Kapitalvärdet 1915·0 av avgifter från nuvarande delägare.

Delägare erlägger avgift till änke- och pupillkassan med $3\frac{1}{3}\%$ av delaktighetsbeloppet, så länge han kvarstår i tjänst, och med $1\frac{2}{3}\%$ av delaktighetsbeloppet, sedan han avgått med pension.

Kapitalvärdet den 31 december 1914 av nuvarande delägares avgifter intill pensionsåldern blir sålunda

$$\frac{1}{30} \sum_{x < p} L_{x + \frac{1}{2}} \frac{N'_{x + \frac{1}{2}} - \frac{1}{2} D'_{x + \frac{1}{2}} - N'_p + \frac{1}{2} D'_p}{D'_{x + \frac{1}{2}}}$$

och kapitalvärdet av deras avgifter efter uppnådd pensionsålder

$$\frac{1}{60} \left\{ \sum_{x < p} L_{x + \frac{1}{2}} \frac{N'_p - \frac{1}{2} D'_p}{D'_{x + \frac{1}{2}}} + \sum_{x > p} L_{x + \frac{1}{2}} \left(a_{x + \frac{1}{2}} - \frac{1}{2} \right) \right\}$$

Värdet av avgifterna före pensionsåldern blir:

	Alternativ I.	Alternativ II.
I tjänst varande folkskollärare	2 718 400 kr.	3 825 800 kr.
» » » övriga delägare	335 200 »	318 400 »
	<u>Summa 3 053 600 kr.</u>	<u>4 144 200 kr.</u>

Värdet av avgifterna efter pensionsåldern blir:

	Alternativ I.	Alternativ II.
I tjänst varande folkskollärare	609 900 kr.	858 500 kr.
» » » övriga delägare	71 600 »	69 100 »
Pensionerade folkskollärare	184 900 »	184 900 »
» » » övriga delägare	8 200 »	8 200 »
	<u>Summa 874 600 kr.</u>	<u>1 120 700 kr.</u>

9. Kapitalvärdet 1915·0 av avgifter från blivande delägare.

Kapitalvärdet den 31 december 1914 av avgifter från blivande delägare har beräknats på liknande sätt som värdet av familjepensionerna till deras efterlevande, varvid som resultat erhållits beträffande avgifter före pensionsåldern

	Alternativ I.	Alternativ II.
Folkskollärare	4 064 600 kr.	5 720 300 kr.
Övriga delägare	472 700 »	459 900 »
	<u>Summa 4 537 300 kr.</u>	<u>6 180 200 kr.</u>

och beträffande avgifter efter pensionsåldern

	Alternativ I.	Alternativ II.
Folkskollärare	246 500 kr.	347 000 kr.
Övriga delägare	28 700 »	27 900 »
	<u>Summa 275 200 kr</u>	<u>374 900 kr.</u>

10. Kapitalvärdet 1915·0 av framtida statsbidrag.

Kassan åtnjuter för närvarande ett årligt statsbidrag av 75 049 kr., räknar man med detta statsbidrag även i fortsättningen, motsvarar det ett kapitalvärde av

1 913 800 kr.

11. Kassans kapital 1915·0.

Enligt uppgift utgjorde kassans kapital den 31 december 1914

10 677 200 kr.

Såsom synes av nedanstående sammanställning av de erhållna resultaten visar kassans ställning vid tillämpning av nu gällande reglemente ett överskott av

4 176 400 kr.

vilket överskott nedgår till

2 084 700 kr.

därest kassans ställning beräknas med tillämpning av av lärarelönenämnden föreslagna förändringar i reglementet. Under antagande, att antalet tjänster med delaktighet i kassan icke ökas utöver det nuvarande, behöves sålunda intet ökat statsbidrag eller ändrade grunder för delägareavgifternas utgående för att täcka den ökade förpliktelse, som åsamkas kassan genom de föreslagna ändringarna, då med hänsyn till den försiktighet, varmed ovanstående beräkningar äro utförda, den säkerhetsmarginal av c:a 2 000 000 kr., som återstår, enligt mitt förmenande är fullt tillräckligt för att möta eventuella framtida för kassan ogynnsamma förändringar i dödlighet och familjeförhållanden.

	Kapitalvärde 1915:0.	
	Alternativ I.	Alternativ II.
	Kr.	Kr.
<i>Aktiva:</i>		
Nuvarande delägares avgifter intill pensionsåldern	3 053 600	4 141 200
» » » efter pensionsåldern	874 600	1 120 700
Blivande delägares avgifter intill pensionsåldern	4 537 300	6 180 200
» » » efter pensionsåldern	275 200	374 900
Statsbidrag	1 913 800	1 913 800
Kapital	10 677 200	10 677 200
Summa	21 331 700	24 411 000
<i>Passiva:</i>		
Utgående familjepensioner	3 162 100	3 247 500
Framtida familjepensioner efter nuvarande delägare	8 495 400	11 442 700
Familjepensioner efter blivande delägare	5 173 900	7 312 200
Sjukpensioner	145 400	145 400
Förvaltningskostnader	178 500	178 500
Överskott	4 176 400	2 084 700
Summa	21 331 700	24 411 000

Med anledning av från vissa håll framkomna förslag har nämnden begärt uppgift å de ändringar, som föreliggande siffror undergå, därest änkepensionsbeloppet för varje delägare ökas med 5 % av delaktighetsbeloppet. Den ökning i kapitalvärdet av kassans passiva den 31 december 1914, som härav föranledes, utgör:

	Alternativ I.	Alternativ II.
Familjepensioner efter nuvarande delegare	1 732 700 kr.	2 322 000 kr.
» » blivande delägare	1 056 800 »	1 484 600 »
	<u>Summa 2 789 500 kr.</u>	<u>3 806 600 kr.</u>

Enligt alternativ I skulle kassans överskott sålunda nedgå till 1 386 900 kr.
och enligt alternativ II skulle kassan visa en brist av 1 721 900 kr.

Stockholm i november 1915.

Reinh. Palmqvist.

Bilaga V.

Beräkning av kostnaden

för pensionering av änkor och barn efter avlidna småskollärare.

Lärarelönenämnden har begärt uppgift å den kostnad, som pensionering av änkor och omyndiga barn efter småskollärare, som hädanefter avlida, och utgående efter följande grunder, skulle medföra.

Den kontanta avlöningen i högsta lönegraden för en småskollärare skall enligt nämndens förslag utgöra 1 150 kr., änkepension skall utgå med 30 % härav, således 345 kr., och pension till omyndiga barn enligt samma grunder som de för folkskollärare föreslagna. Småskollärare skall icke erlægga avgift för änke- och pupillpensioneringen.

Vid 1912 års utgång funnos 188 manliga lärare vid småskolor och mindre folkskolor samt hiträdande lärare vid folkskolor. Ur detta material kunna givetvis inga beräkningar verkställas rörande småskollärarnas familjepensionsvärden, utan har jag tillämpat de för folkskollärare beräknade kapitalvärdena av mot 1 kr. änkepension svarande värden av familjepensionerna. För att emellertid få en uppfattning om huruvida dessa värden, vad småskollärare vidkommer, äro för höga eller för låga, har jag ur lärarelönenämndens statistik hämtat följande uppgifter:

Av 188 småskollärare voro år 1912

122 gifta (ej änklingar eller frånskilda), därav 101 med ett eller flera barn under 21 år;

8 änklingar eller frånskilda med två eller flera barn under 21 år,
därav 5 med tre eller flera barn under 21 år.

Sannolikheten för att en småskollärare skall vara gift, men ej änklings eller frånskild, är således

$$\frac{122}{188} = 0.649,$$

sannolikheten för att han skall hava ett eller flera pensionsberättigade barn är

$$\frac{101 + 8}{188} = 0.578,$$

sannolikheten för att han skall vara änking med två eller flera pensionsberättigade barn är

$$\frac{8}{188} = 0.043$$

och sannolikheten för att han skall vara änking med minst tre pensionsberättigade barn är

$$\frac{5}{188} = 0.027.$$

Motsvarande tal för folkskollärare äro respektive

$$0.723, 0.578, 0.011, 0.007.$$

Av de anförda siffrorna framgår, att de för folkskollärare beräknade familjepensionsvärdena för småskollärarnas vidkommande sannolikt äro något för höga, då den för småskollärare funna större sannolikheten att vara änking eller fränskild med mer än ett pensionsberättigat barn naturligtvis är utan större betydelse.

Med avseende på antaganden och beräkningssätt för övrigt får jag hänvisa till min utredning rörande folkskollärarnas änke- och pupillkassa.

Kapitalvärdet den 31 dec. 1914 av framtida familjepensioner efter nu anställda småskollärare utgör

253 100 kr.

Antager man, att antalet småskollärare ständigt kommer att bibehållas vid samma numerär som det nuvarande, blir kapitalvärdet av familjepensioner efter blivande småskollärare

139 300 kr.

Därest pensioner i enlighet med för folkskollärare gällande grunder skulle utgå till änkor och barn efter alla småskollärare, som hädanefter avlida, utan att för dessa pensioner erlades några avgifter, skulle detta för staten medföra en kostnad motsvarande ett kapital av

253 100 kr.,

därest inga småskolläraretjänster vidare tillsattes med manliga innehavare, men

392 400 kr.

därest manliga småskollärare i all framtid användes i samma utsträckning som nu.

För att finna de belopp, varmed familjepensioner efter småskollärare skulle utgå under de närmaste åren, har jag under förenklande antaganden beträffande åldrar och familjeförhållanden beräknat beloppen av utgående änke- och barnpensioner under vart femte kalenderår intill år 1940 och därvid erhållit de resultat, som finnas angivna i efterföljande tabell.

Å r.	Änke- och barnpensioner utgå med nedanstående belopp, därest	
	inga manliga småskollärare vidare tillsättas.	den manliga småskollärarekåren ständigt bibehålles vid sin nuvarande numerär.
	Kr.	Kr.
1920	5 000	5 000
1925	9 000	10 000
1930	15 000	18 000
1935	17 000	24 000
1940	18 000	30 000

Efter år 1940 komma utgående änke- och barnpensioner att minskas för att slutligen helt försvinna, därest inga manliga småskollärare vidare tillsättas; däremot komma dessa belopp att ytterligare något ökas intill en viss maximi-gräns för att sedan hålla sig någorlunda konstant, därest manliga småskollärare i all framtid användas i samma utsträckning som nu.

De manliga småskollärarna utgöra emellertid en kår, som är stadd i ständigt minskning, vilket framgår av efterföljande tabell.

Å r.	Antal småskollärare.		
	Manliga.	Kvinnliga	Summa.
1890	662	6 333	6 995
92	629	6 614	7 243
94	611	6 885	7 496
96	534	7 300	7 834
98	483	7 711	8 194
1900	447	8 122	8 569
02	424	8 740	9 164
04	373	9 206	9 579
06	326	9 759	10 085
08	283	10 383	10 666
10	233	10 873	11 106
12	188	10 876	11 064

Då visserligen småskolläraretjänster fortfarande besättas med manliga innehavare men för vart år i allt mindre utsträckning, kunde man vänta, att den framtida kostnaden för pensionering av deras efterlämnade änkor och barn skulle uppgå till belopp, som låge någonstädes emellan de i ovanstående tabell angivna. Att märka är emellertid, att vid beräkningen av dessa belopp antagits, att småskollärare icke lämna sin tjänst av annan orsak än dödsfall eller pensionering. Den starka minskningen i antalet manliga småskollärare visar däremot att avgång av andra orsaker måste förekomma i avsevärd grad, ja en närmare granskning av de anförda siffrorna ådagalägger, att minskningen år från år är betydligt större, än den skulle varit, därest inga manliga småskollärare vidare tillsattes och de småskollärare, som nu finnas, ej lämnade sin tjänst av andra orsaker än dödsfall och uppnådd pensionsålder. Kommer minskningen i antalet manliga småskollärare att fortgå i samma grad i framtiden som hittills, torde därför kostnaden för familjepensioner till deras efterlevande icke att uppgå ens till de belopp, som jag anført under antagande att inga småskolläraretjänster vidare tillsattes med manliga innehavare.

Enligt nämndens förslag skall även omyndigt barn efter avliden småskollärlarinna, vars man förut avlidit, åtnjuta pension enligt samma grunder som barn efter småskollärare. Att kostnaden härför måste bliva ringa är tydligt, då exempelvis år 1912 bland 10 876 småskollärarinnor endast funnos 63 änkor med barn under 21 år. Då jag icke haft tillgång till sådana uppgifter, att jag exakt kunnat beräkna kostnaden ifråga, har jag med ledning av de uppgifter, som finnas angivna i lärarelönenämndens betänkande I, 2, sid. 353, sökt uppskatta framtida årliga beloppet av sådana pensioner, och har jag därvid kommit till en summa av 700 kr. motsvarande en kostnad en gång för alla av

18 000 kr.

Den årliga kostnaden för ifrågavarande pensioner kommer naturligtvis endast småningom att stiga till 700 kr. och kan naturligtvis tidvis även betydligt överstiga detta belopp. I medeltal torde denna siffra emellertid snarare vara för hög än för låg.

Stockholm i december 1915.

Reinh. Palmqvist.